

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

”Ju mer jag lär mig desto mer fattar jag att jag inte förstår”

**En kvalitativ studie om det sociala arbetet mot
hedersrelaterat våld och förtryck**

Nils Larsson & Emma Wärfman

Kandidatuppsats SOPA63

HT 2017

Handledare: Norma Montesino

Abstract

Authors: Nils Larsson & Emma Wärfman

Title: “The more I learn, the more I realize I do not understand” – A qualitative study of the social work against honour-related violence and oppression

Supervisor: Norma Montesino

Assessor: Håkan Johansson

This paper highlights the complexity and ambiguity regarding the phenomenon of so called honour-related violence and oppression and explores how these matters are taken into consideration in the field of social work. In order to explore this field of study we used qualitative research as the method of inquiry. Semi-structured interviews were conducted with six female social workers working with people affected by honour-related violence. These social workers explain how they define the issue of honour-related violence and describe their methods of prevention and processing. The challenges working in this specific field are brought to attention, as are the considered necessary interventions to conquer the social problem of honour-related violence and oppression. The result of this study suggests that the definition of honour-related violence is not obvious and it is a common belief among the interviewees that many perspectives need to be taken into consideration when describing how the problem ought to be understood. Challenges conveyed by the social workers seem to be handling the complexity of more than one perpetrator and an expressed fine line between the relation of being a victim or a perpetrator. The Swedish Social Service Act is criticized for being too vague when applied to honour-related problems, causing an unpredictability and difficulties regarding how or if the victim’s family should be included in the process. The social workers included in this study call for more and better migrant integration and a broader distribution of civil rights offered by the state in order to resolve the issue of honour-related violence. The conclusion of the study is that honour-related violence and oppression is a complex matter that occur in many different contexts and cannot be defined by one simple explanation. It needs to be attacked on a number of social levels and be dealt with a proactive focus as well as taking care of the ones affected by honour-related violence here and now.

Key words: honour-related violence, honour-related oppression, social work, social problems, normalization, intersectionality, complexity

Innehållsförteckning

Förord	4
1. Inledning	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
2. Metod	7
2.1 Val av metod.....	7
2.2 Urval och urvalsprocess.....	8
2.3 Tillvägagångssätt	8
2.4 Metodens tillförlitlighet	9
2.5 Bearbetning av material.....	10
2.6 Etiska överväganden.....	10
2.7 Arbetsfördelning	11
3. Kunskapsläget	12
3.1 Ett omtvistat fenomen i ett omtvistat forskningsområde	12
3.2 Ett socialt problem etableras.....	13
3.3 Praktiskt handlande och osäkerhet i professionen	14
3.4 Sammanfattning	16
4. Teoretiska utgångspunkter	17
4.1 Sociala problem	17
4.2 Normalisering	19
4.3 Intersektionalitet	20
5. Resultat och analys	21
5.1 Presentation av respondenter	21
5.2 Hedersrelaterat våld och förtryck – ett socialt problem.....	22
5.3 Interventioner mot hedersrelaterat våld och förtryck	27
5.3.1 Förebyggande arbete.....	28
5.3.2 Behandling: komplext och tidskrävande	30
5.4 Svårigheter och utmaningar i arbetet.....	32
5.5 Att arbeta på olika nivåer kan lösa problemet	37
6. Sammanfattning och diskussion	40
Referenser	43
Bilaga 1 - Intervjuguide	48
Bilaga 2 - Samtyckesblankett	49

Förord

Det har varit en intensiv och lärorik period som förberett oss för examen och det arbete vi kan komma att möta i framtiden. Vi vill först och främst tacka våra respondenter för inspirerande och givande möten som möjliggjort vår studie. Vi vill även tacka varandra för ett gott och glatt samarbete. Nils hund Maui har varit ett stöd i processen och lärt oss vikten av paus och lek mitt i allvaret. Ett stort tack vill vi även rikta till vår handledare Norma Montesino som med stort engagemang guidat oss genom denna process.

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Socialt arbete är ett område som på många sätt skapat stor oenighet bland forskare kring hur arbetet bör förstås och definieras. Ämnet har varit och fortsätter att vara föremål för flera motstridiga tolkningar, modeller och definitioner. Delvis utifrån varierande historisk och kulturell kontext, som i sin tur resulterat i en pågående diskussion om hur det praktiska arbetet ska utformas (Meeuwisse & Swärd, 2006: 27-28, 47). Barzoo Eliassi (2015: 558), forskare i socialt arbete, problematiserar socialt arbete och menar att det är en normativ praktik. Han uppmärksammar hur socialt arbete kategoriserar grupper, skapar klienter och i förlängningen konstruerar sociala problem. Eliassi (ibid) menar att kategoriseringar av olika människor påverkar hur det praktiska arbetet formas och vilka interventioner som skapas för att lösa olika problem.

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett exempel på ett socialt problem som tolkas olika. Dessa olika tolkningar delar både forskare och socialarbetare. En del menar att hedersrelaterat våld och förtryck utgör ett specifikt problemområde, medan andra ifrågasätter detta och ser det som en del av ett annat redan erkänt socialt problem (Sedem, 2012: 17-20; Socialstyrelsen, 2013). Internationella organisationer har i rapporter erkänt hedersrelaterat våld och förtryck som ett socialt problem och hävdar att det inte är en ny företeelse. Erkännandet av problematiken har bland annat sin bakgrund i uppgifterna att det år 2010 uppskattades att över 5 000 människor mördades runt om i världen varje år i vad som kallas för hedersmord (UN News Center, 2010). I Sverige rapporterade Ungdomsstyrelsen (2009: 307) redan 2009 att omkring 70 000 unga män och kvinnor i åldern 16-25 upplevde sig begränsade och kontrollerade av sin familj i val av partner och levnadssätt. Familjens upprätthållande av vad som anses vara dess heder kan ta sig uttryck genom förtryck, hot och våld, ibland även dödligt sådant, för att kontrollera en eller flera av sina medlemmars beteende, sexualitet eller annat enligt familjens icke traditionella levnadssätt (Integrations- och jämställdhetsdepartementet, 2007). Både flickor och pojkar, samt vuxna män och kvinnor, faller offer för hedersrelaterat våld och förtryck, liksom att både män och kvinnor även kan vara förövare (Länsstyrelsen Östergötland, u.å.).

Hedersproblematik kan förklaras på olika sätt och närmas utifrån flera perspektiv, och ett flertal forskare menar att beroende på från vilket synsätt som hedersrelaterat våld och förtryck angrips och förstås kommer det också att påverka hur och om samhället kan hjälpa de som drabbas av

problemet (Jemteborn, 2005: 9-19). Utifrån detta diskuteras vad som händer i arbetet och i bemötandet av klienter beroende på vilka förklaringsfaktorer som används för att förstå hedersrelaterat våld och förtryck. Mina Sedem (2012: 19), som skriver utifrån ett psykologiskt perspektiv, ger en möjlig förklaring av hedersvåld och förtryck som en konsekvens av en könsmaktsordning. Denna förklaring hävdar att patriarkatet och mäns våld mot kvinnor genomsyrar en samhällsstruktur som placerar kvinnan i underläge gentemot mannen, och att denna struktur därmed möjliggör våld och förtryck i hederns namn (ibid: 18-20). Denna tolkning menar statsvetaren Maria Carbin (2010) tenderar att tysta ner det specifika i hedersrelaterat våld och förtryck då fokus riktas mot en kvinna som offer och en man som förövare.

En annan tolkning diskuterar hedersrelaterat våld och förtryck utifrån ett kulturellt perspektiv. Att istället fokusera på en kulturell aspekt av det som uppfattas som ett problem, menar Zenia Hellgren och Barbara Hobson (2008) och Eliassi (2015), tenderar att dela upp människor i ett "vi och dom" där kulturen används som en förklaring för ett avvikande beteende och ignorerar andra förklaringsfaktorer. Genom att utifrån en kulturell stämpel kategorisera människor, menar Carbin (2014), Hellgren och Hobson (2008) samt Eliassi (2015), skapas en distans mellan det svenska samhället och människor med utländsk härkomst, vilket stigmatiserar dessa människor och kategoriserar dem som en homogen grupp. De menar att våldsproblematik förväntas och förutsätts även i de fall då det inte existerar, vilket i förlängningen placerar människor som offer enbart utifrån deras ursprung (ibid).

Ewa Wikström och Mehdi Ghazinour (2010: 250-252), forskare i socialt arbete, menar att svensk lagstiftning kan ge kontroversiella direktiv när det kommer till samhällseliga ingripanden i hedersrelaterade sammanhang. Å ena sidan fastställer lagen att beslut kring barns angelägenheter i första hand ska ske i samverkan med föräldrarna, å andra sidan att inkludering av familjen i insatser mot hedersrelaterade problem är problematiskt och i vissa fall rentav livshotande för ett barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Wikström och Ghazinour (ibid: 252) identifierar två motsägande logiker i arbetet mot hedersrelaterat våld. Den ena utgår alltså från den som uttrycks i svensk lagstiftning, nämligen att socialtjänsten ska arbeta med målet att återförening en omhändertagen ungdom med sin familj, medan den andra menar att det är nödvändigt för den drabbade att klippa samtliga band med familj och släkt för att kunna bygga upp ett självständigt och säkert liv. Dessutom, menar Wikström och Ghazinour (ibid: 251-252, 256), riskerar skyddade boenden att byta ett förtryck mot ett annat då boenden

som dessa kräver hög grad av kontroll, skarpa regler och övervakning som i förlängningen bidrar till mer isolering än frihet bland de som ska skyddas.

Hedersrelaterat våld och förtryck kan alltså tolkas utifrån olika perspektiv vilket påverkar det praktiska arbetet på olika sätt. Det kan riskera att tysta ner eller stigmatisera fenomenet. Inom praktiken skapas därefter motsägelsefulla insatser som bygger på huruvida familjen ska inkluderas eller inte, vilket porträtterar problematiken som föremål för flera olika tolkningar och motstridigheter. Med bakgrund av dessa olika förhållningssätt är det av relevans att studera hur olika tolkningar, perspektiv och motsägande logiker speglar och formar det konkreta och praktiska sociala arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur olika tolkningar av hedersrelaterat våld och förtryck speglas i det praktiska arbetet och hur det i förlängningen formar interventioner för att lösa problemet.

1.3 Frågeställningar

- Hur definieras hedersrelaterat våld och förtryck inom praktiskt socialt arbete?
- Vilka interventioner används i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vilka utmaningar finns i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vilka lösningar föreslås på problemet med hedersrelaterat våld och förtryck?

2. Metod

2.1 Val av metod

Denna studie karaktäriseras av en kvalitativ forskningsansats, då syftet med studien har varit att genom intervjuer undersöka hur socialarbetare tolkar hedersrelaterat våld och förtryck och hur dessa tolkningar speglas i det praktiska arbetet. Kvalitativ metod är enligt Göran Ahrne och Peter Svensson (2015: 813) en förutsättning för att kunna undersöka och förstå människors uppfattningar och perspektiv om specifika frågor, vilket motiverar val av metod för att få en djupare förståelse av just respondenternas perspektiv i ämnet. Den kvalitativa metoden har gett oss möjlighet att undersöka socialarbetarnas tolkningar och uppfattningar, vilka perspektiv, logiker och erfarenheter som speglas i deras konkreta arbete mot hedersrelaterat våld. Den kvalitativa forskningen har fördelen att den möjliggör flexibilitet vilket gör det möjligt för

forskaren att till exempel skifta fokus, förtydliga eller utveckla både sina egna frågor och respondentens svar under studiens gång (Bryman, 2011: 263-267).

2.2 Urval och urvalsprocess

I sökandet av respondenter vände vi oss inledningsvis till socialarbetare inom organisationer och skolor i södra och mellersta Sverige. Val av organisationer grundades utifrån hur organisationerna själva framställer sig för allmänheten och att de i sina profilbeskrivningar uttryckligen nämner att de arbetar med människor som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa organisationer kontaktades därefter för att bekräfta att dess personal var passande respondenter för studiens ändamål. De skolor som också utgjort en del av urvalet kontaktades i egenskap av att de dagligen möter unga människor som på ett eller annat sätt är i behov av stöd. Ett sådant stödbehov kan bland annat ha sin bakgrund i att vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, vilket motiverade att skolkuratorer inkluderats i studien. Organisationer som slutligen medverkade i studien bestod av personal från två kvinnojourer, två skolor samt två kvinnor från en verksamhet som inriktar sig på partner- och hedersrelaterat våld. Socialarbetarna har erfarenhet av att i arbetet möta som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Urvalet är ett så kallat målinriktat urval som innebär att vi har matchat urvalet med studiens forskningsfrågor (Bryman, 2011: 434). Respondenterna kontaktades genom mail och telefon via kontaktuppgifter som fanns tillgängliga offentligt. Vi har medvetet valt att inte utgå från vad respondenterna har för utbildning och erfarenheter eller variationer som exempelvis kön och ålder. Inte för att dessa egenskaper skulle vara oväsentliga per se, utan för att studien inte har haft som syfte att analysera respondenternas berättelser utifrån sådana egenskaper. Med avseende på uppsatsens omfång och tidsram begränsades urvalet till sex respondenter. Ett bredare urval med fler organisationer och respondenter hade möjligtvis kunnat svara annorlunda på våra frågeställningar.

2.3 Tillvägagångssätt

För att besvara studiens frågeställningar har vi valt att samla in empiri genom semistrukturerade intervjuer. En fördel som semistrukturerade intervjuer gav oss var flexibiliteten att kunna ha ett öppet förhållningssätt gentemot intervjupersonerna (Bryman, 2011: 414-415). Eftersom vi ämnade att få socialarbetarnas egna perspektiv på våra frågor ansågs semistrukturerade intervjuer vara en lämplig metod, då det möjliggjorde ett öppet samtal. Detta för att de

socialarbetare som deltog i studien skulle kunna ges utrymme att utveckla tankar och perspektiv, och att vi fick möjlighet att vidareutveckla sådant vi själva ansåg vara mer relevant. Eftersom vi har intervjuat socialarbetare som arbetar inom olika organisationer var det betydelsefullt för oss att kunna utveckla frågor kring exempelvis hur just deras organisation arbetar. Under intervjuerna utgick vi från på förhand valda frågeställningar och teman utifrån en intervjuguide, för att till viss del styra intervjun och hålla oss till studiens syfte. Samtidigt följde vi inte alltid ordningen av frågorna vilket inte heller är ett krav i semistrukturerade intervjuer (Bryman, 2011: 415).

Intervjuerna har genomförts på respondenternas respektive arbetsplatser, förutom en intervju som hölls via telefon då vi inte hade möjlighet att träffas personligen. Intervjuerna har med respondenternas godkännande spelats in med hjälp av diktafon-funktionerna på två olika mobiltelefoner för att försäkra oss om att inte missa betydelsefullt material. Vi har båda medverkat under samtliga intervjuer, men låtit en av oss hålla det huvudsakliga ansvaret att styra samtalet. Det har dock inte förhindrat den andra parten att ställa frågor och be om förtydliganden. Detta tillvägagångssätt skapade dels ett avslappnat samtalsklimat och möjliggjorde fokus på samtalet. Den som var mer passiv kunde ta hand om tidsramen och anteckna, vilket enligt Ulla Eriksson-Zetterquist och Göran Ahrne (2015: 49) är fördelaktigt under intervjuer.

2.4 Metodens tillförlitlighet

När det gäller studiens tillförlitlighet är begreppen reliabilitet och validitet av betydelse, som dock främst används inom kvantitativa ansatser, och som innebär en försäkran av bland annat studiens replikerbarhet och grad av generaliseringsmöjligheter (Bryman, 2011: 351). Att emellertid använda sig av en kvalitativ forskningsansats med semistrukturerade intervjuer innebär dock att möjligheten att upprepa forskningen med samma resultat eller att generalisera studiens resultat i större sammanhang blir betydligt svårare. Vi behöver därför i kvalitativa sammanhang prata om studiens reliabilitet och validitet snarare som tillförlitlighet (ibid: 351-353). För att säkerställa metodens tillförlitlighet har vi därför återkopplat till respondenterna och låtit dem gå igenom intervjuerna för att bekräfta att deras utsagor har uppfattats i enlighet med deras avsikter, vilket Bryman menar stärker studiens tillförlitlighet (ibid: 354-355). Intervjuer är kontextbundna till vad som sägs där och då och inte nödvändigtvis applicerbart på situationer utanför den specifika intervjusituationen, men som fortfarande för den specifika

undersökningen i fråga kan ge betydelsefulla insikter och en djupare förståelse av olika fenomen (Eriksson-Zetterquists & Ahrne, 2015: 35).

Metoden kan kritiseras för att vara subjektiv och vinklad, då forskaren ofta arbetar nära de som undersöks och själv kan anpassa resultatet utefter vad som anses vara meningsfullt (Bryman, 2011: 368). Det är därför också nödvändigt att diskutera den påverkan vi som intervjuare kan ha haft på våra respondenter, det vill säga den så kallade intervjuareffekten (ibid: 228-229). Även om vi inte upplevt en intervjuareffekt kan likväl egenskaper som exempelvis kön, kulturell och social bakgrund och att vi som genomförde studien är studenter ha haft en inverkan på hur personerna vi intervjuat valt att svara, i jämförelse med om någon annan skulle ha genomfört studien (ibid).

2.5 Bearbetning av material

Intervjuerna spelades in och transkriberades omgående, vilket Peter Öberg (2015: 63) menar är att rekommendera när materialet och intrycken är färska. De transkriberade intervjuerna skrevs ut och kodades utifrån relevanta kategorier och begrepp. Att koda vårt transkriberade material var nödvändigt för att utläsa och sortera ut teman, information och övrigt material av betydelse, men framför allt för att ge oss själva en struktur av de intervjuer vi genomfört (Jönson, 2010: 56).

Håkan Jönson (2010: 56) menar att empirin både kan struktureras utifrån studiens specifika frågeställningar, syfte och teoretiska utgångspunkter, likaså från samband och återkommande begrepp som upptäcks när empirin väl är insamlad. Kodningsarbetet har delvis planerats innan insamlandet av empirin, men kategorierna fastställdes först under tiden studiematerialet bearbetades. Detta för att inte missa viktiga upptäckter och infallsvinklar som kunde framkomma under intervjuerna. Materialet kodades slutligen utifrån kategorierna: *uppfattningar om hedersrelaterat våld, själva handlandet i arbetet, svårigheter och utmaningar samt erfarenheter.*

2.6 Etiska överväganden

Inför varje studie ska en forskare ställa forskningskravet och individskyddskravet mot varandra för att överväga huruvida studien inte överskrider kravet mot skydd för individen samtidigt som forskningens betydelse tas i beaktning (Vetenskapsrådet, 2002: 5). Av etiska skäl baseras inte

denna studie på hedersutsatta människors berättelser då vi övervägt risken att respondenterna kan komma att påverkas negativt genom sitt deltagande.

Vetenskapsrådet (2002: 7-14) presenterar fyra huvudkrav som har tagits fram genom att dela upp individskyddskravet. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet, som innebär att personer som medverkar i studien ska bli informerade om studiens syfte och betydelsen av deras medverkan, behandlades i den första kontakten med utvalda respondenter i form av ett mail som beskrev studiens syfte och vad det innebar att delta i studien. Inför intervjuerna har respondenternas samtycke godkänts och respondenterna har skrivit under en samtyckesblankett för att bekräfta frivillig medverkan i studien och att de närsomhelst under intervjun kunde välja att avbryta utan några negativa följder. Blanketten innehöll även information som garanterar att deras uppgifter behandlas konfidentiellt och att deras identiteter kommer att vara anonyma i studien, vilket är en del av konfidentialitetskravet. Vi har i uppsatsen valt att inte heller skriva ut namn på organisation eller geografisk plats där våra respondenter arbetar för att kunna garantera full anonymitet. Innan intervjuerna ägt rum har vi frågat om godkännande från respondenternas sida om att få spela in intervjuerna och även informerat om nyttjandekravet, som innebär att vad som framkommer under intervjutillfällena enbart kommer att användas till den aktuella studien, och att materialet hålls oåtkomligt för obehöriga (ibid).

En av intervjuerna genomfördes på ett skyddat boende och vi har varit noga med att inspelningen av intervjun har gått till på ett sätt som inte avslöjar boendets plats eller inkräktar på klienternas integritet. Konfidentialitetskravet har särskilt beaktats då det är oerhört viktigt att exempelvis information om boendets adress inte sprids eller hamnar i fel händer (Bryman, 2011: 133).

2.7 Arbetsfördelning

Vi har samarbetat väl och arbetat tillsammans under hela processens gång. Vår ambition har varit att genomföra studien tillsammans och har inte gjort någon medveten uppdelning av den skriftliga delen av arbetet. Vi har båda medverkat under intervjuerna samt haft kontakt med respondenterna. Gemensamt har vi gått igenom texten och korrekturläst tillsammans.

3. Kunskapsläget

I detta kapitel tas tidigare forskning upp rörande hedersrelaterat våld och förtryck som socialt problem och några av de svårigheter och utmaningar som identifieras i arbetet. Forskningen fokuserar huvudsakligen på socialarbetares och annan myndighets arbete. Inledningsvis presenteras forskning om socialt arbete som ett omstritt område som praktisk och vetenskaplig disciplin. Avsnittet redogör för hur och när hedersrelaterat våld och förtryck erkändes som ett socialt problem i svensk kontext. Det presenteras också exempel på hur det praktiska arbetet hittills har sett ut, vad lagen säger och den osäkerhet i professionen som funnits hos socialarbetare som mött människor som drabbats av hedersrelaterat våld och förtryck.

I vårt tillvägagångssätt för att hitta relevant forskning kring ämnet har vi använt oss av sökmotorerna LUBsearch och Libris. Av de artiklar som använts har samtliga stämplats som peer-reviewed. De sökord som använts för att söka vetenskapliga artiklar och avhandlingar har varit *hedersvåld*, *hedersrelaterat våld och förtryck*, *sociala problem*, *socialt arbete* och *intersektionalitet*. Vi har även sökt på de engelska motsvarigheterna till dessa begrepp, det vill säga *honour-related violence*, *social problems*, *social work* och *intersectionality*.

3.1 Ett omtvistat fenomen i ett omtvistat forskningsområde

Att det finns flera konkurrerande perspektiv och idéer på hur hedersrelaterat våld och förtryck ska förstås och sedermera arbetas kring är inget unikt för ämnet. Som nämndes inledningsvis är socialt arbete av tradition ett område som ständigt dras mellan olika tolkningar, värderingar och förhållningssätt. Ulf Hammare (2013: 13-16, 167-169), forskare i socialt arbete, menar att det inte finns någon grunddefinition i hur socialt arbete ska bedrivas, utan att det alltid kommer att speglas av faktorer som bland annat politisk opinion, grad av klientperspektiv, vetenskaplig förankring samt kulturell och historisk kontext. Någonting som också kännetecknar motstridigheterna och mångfalden i socialt arbete är diskussionen kring dess etiska principer, exempelvis socialarbetarens bemötande och perspektivtagande i mötet med klienten. Att i sin profession möta människor i socialt arbete ställer etiska krav på att kunna ta familje- och kulturperspektiv som går utöver den kunskap som annars används i vardagliga sociala situationer (Croona, 2003: 3). Det innebär samtidigt att frågor om kunskap, värderingar och kompetens ständigt är aktuella ingredienser i ett etiskt försvarbart professionellt möte (ibid).

Ovanstående beskrivning av komplexitet och mångfald inom socialt arbete återspeglas i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det framkommer bland annat genom Lisa Grans (2015) forskning, som framhåller statens skyldighet att erbjuda hjälp och skydd åt de som utsätts för våld och tortyr. Grans (ibid: 696-698) menar att arbetet dock försvåras av att det inte finns någon entydig och självklar definition av våld som begås i hederns namn. På så sätt menar Grans (ibid: 699-700) att det komplicerar hur samhället ska förstå och intervensera i hedersrelaterat våld, inte minst när det kommer till hur lagföringen bör se ut för dessa typ av brott.

3.2 Ett socialt problem etableras

I nordisk historia finns inslag av det som vi idag associerar med hedersproblematik (Lindstedt Cronberg, 2005: 196-197). Detta då den kvinnliga sexualiteten stod i centrum för kvinnors heder och ära under 1600-1800-talet och ogifta kvinnor fördömdes starkt av samhället. Sexuellt umgänge innan giftermål var kriminaliserat fram till 1864 och sexuella handlingar som ogift ansågs skamfullt och skadade äran (ibid). Så kallade barnamord var vanligt förekommande under denna tid som innebar att utomäktenskapliga barn ofta dödades av sin moder för att hon skulle dölja sin vanära (ibid: 198). Även i nordisk historia spåras alltså mönster som kan tolkas utifrån ett hedersrelaterat perspektiv.

Astrid Schlytter och Devin Rexvid (2016: 32-34) talar om moderna och förmoderna samhällen varav i de moderna samhällena, Sverige inkluderat, har kvinnans roll blivit mer jämställd i förhållande till mannen. Bland annat har ett gift par lika rättigheter, män och kvinnor ska ärva lika mycket och mannens heder kopplas snarare ihop med ekonomiskt kapital och utbildning än med kvinnans sexualitet och oskuld. Hedersnormer i västvärlden, menar Schlytter och Rexvid, kom att försvagas genom olika välfärdsreformer och kvinnorörelsen. Det stärkte kvinnans roll och gjorde henne självständig i beslut som exempelvis barnafödande genom fri abort som blev lagligt i Sverige 1974 och lanseringen av P-pillret på 1960-talet (ibid).

I forskning kring hedersrelaterat våld i Sverige finns det mer eller mindre en samstämmighet i att morderna på framför allt Pela Atroshi 1999 och Fadime Sahindal 2002 blev ett nationellt avstamp på ett politiskt erkännande av hedersrelaterat våld och förtryck (Jemteborn, 2005; Schlytter & Linell, 2008; Socialstyrelsen, 2013; Wikström & Ghazinour, 2010). Enligt Carbin (2014: 108-109) fanns det drygt tio år tidigare begränsat med resurser inriktade på just våld mot kvinnor med utländsk härkomst, och Carbin menar att dessa kvinnor inte togs på allvar. I

efterspelet av dessa mord, som fick stor medial uppmärksamhet i Sverige och därmed förde upp hedersproblematik till ytan i svensk debatt, började också resurser mot denna typ av våld att ta form. Den socialdemokratiska regeringen avsatte för perioden 2003-2007 180 miljoner kronor till arbetet mot hedersrelaterat våld och alliansregeringen avsatte 32 miljoner för år 2008 till resurser och interventioner mot våldsproblematiken (Schlytter & Linell, 2008: 10). Flera satsningar gjordes i form av uppbyggnader av skyddade boenden och det var inte längre en självklarhet att ett barn i en starkt kontrollerande familj skulle återförenas med sina föräldrar, vilket annars förespråkas i svensk lagstiftning. Den svenska förståelsen kring mäns våld mot kvinnor, där fokus låg på den manliga individen som förövare, kom att ifrågasättas då hedersvåld med kollektiva strukturer inte passade in och exkluderade flickor uppvuxna i dessa familjestrukturer (Carbin, 2014: 109).

Även om hedersbrott i sig inte är ett särskilt brott i svensk lagstiftning kan lagmässiga förändringar identifieras sedan hedersrelaterat våld och förtryck har blivit aktuellt i Sverige. Äktenskapstvång och vilseledande till äktenskapsresa kom att läggas till som två nya lagar i brottsbalken 2014. Likaså skärptes reglerna om att erkänna utländska äktenskap, däribland barnäktenskap, och dispensen för att barn under 18 år ska få gifta sig har helt tagits bort (Justitiedepartementet, 2014). I övrigt rubriceras brott med hedersmotiv beroende på hur det gestaltas, som exempelvis mord, misshandel, olaga hot eller könsstympning (Ekström, 2012). Däremot säger socialtjänstlagen att socialtjänsten har ansvar att erbjuda hjälp åt människor som är i riskzonen för eller utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck (5 kap. 11 § SoL). Även LVU, lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, ger möjlighet för samhälleligt ingripande i sammanhang där hot och våld utifrån hedersmotiv förekommer (SFS 1990:52).

3.3 Praktiskt handlande och osäkerhet i professionen

Socialtjänstens perspektiv och förståelse för hedersrelaterat våld och förtryck är någonting som undersöktes av Forsknings- och utvecklingsenheten för socialtjänstens individ- och familjeomsorg i nordvästra Stockholm redan 2008 (Schlytter & Linell, 2008). Enligt den rapport som följde beskrevs både lagstiftningen och socialtjänstens arbets- och tillvägagångssätt som bristfälliga. Som en konsekvens följer enligt Schlytter och Linell (2008: 12-14) en osäkerhet bland socialtjänstens handläggare som dels uttrycker sig i en ängslan att begå misstag och svårigheten i att ta ett individperspektiv inom familjen samt hur kontakten med den drabbades familj ska se ut. Även att förstå skillnad på hedersrelaterat våld och förtryck och "vanlig tonårsrevolt" har enligt Schlytter och Linell (ibid) varit svårt för socialsekreterare,

bland annat på grund av svårigheter att förstå hotbilden och “främmande” aspekter av missförhållande i familjer, vilket bidragit till försiktigheter i interventioner i familjer. Schlytters och Linells slutsats var 2008 att socialtjänstens kunskaper och handlande för att förstå och identifiera hedersförtryck i flickors missförhållande var otillräckliga. Dels på grund av en svag lagstiftning men också utifrån en oförmåga att förstå andra individers situationer, bakgrund och livsstil och vad ens professionella arbete inbegriper (ibid: 96).

Schlytter och Linell (2010: 153-154) betonar även att de anser att samhället brister både när det kommer till hur socialtjänsten bör närma sig människor som befinner sig i en hederskontext samt vilka metoder som används. De menar att det dels beror på att lagen hindrar socialarbetare från att ta barnets perspektiv fullt ut, men ifrågasätter även idén om att familjeangelägenheter främst bör lösas genom dialog. Detta är ett ämne som även fördjupats i Yvonne Sjöbloms studie (2002: 265-270). Sjöblom drar slutsatsen att socialsekreterare snarare tar ett föräldraperspektiv än fokuserar på den utsatta ungdomens berättelser. Deras arbete genomsyras enligt Sjöblom (ibid: 266-267) av inställningen att ett omhändertagande eller en separation mellan barn och föräldrar ska vara så kort som möjlig. I fråga om hedersrelaterat våld och förtryck, där förövarna i regel består av den drabbades familj eller släkt, blir därför frågan om återförening mer komplicerad här än i andra ärenden.

Schlytter och Linell (2010: 153) menar också att forskningen visar att sociala insatser ofta implementeras för sent, att bevisbördan är högre i hedersrelaterade fall än i övriga och att LVU används restriktivt när det kommer till ärenden som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. Enligt Schlytter och Linell grundar sig denna ambivalens i socialtjänstens begränsade kunskaper om hedersvåld som därmed skapar behov av mer forskning i ämnet.

Som nämndes tidigare kan LVU ge samhället möjlighet att ingripa i situationer där barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck. Hur LVU används i praktiken skiljer sig emellertid åt, enligt Schlytter och Rexvid (2016: 213-218), beroende på om fallen rör pojkar eller flickor. Beteende eller sociala sammanhang som exempelvis prostitution eller oroliga miljöer leder till omhändertagande för flickor leder sällan till samma insats för pojkar. Dessutom menar Schlytter och Rexvid (ibid: 218-219) att flickor och pojkar inom en hederskontext skiljer sig från beteende som vanligtvis leder till omhändertagande, och förtydligar detta med att argumentera för att LVU snarare är utformad för att appliceras på “typiska” LVU-beteenden som missbruksproblem, kriminalitet eller att röra sig i

prostitutionsmiljöer. Schlytter och Rexvid (ibid) hävdar att flickor som med våld och förtryck kontrolleras enligt familjens normer och värderingar och pojkar som kan kontrollera, bestraffa och misshandla familjemedlemmar eller som själva blir utsatta, inte faller inom ramen för hur LVU appliceras i praktiken. De använder därför begreppet “LVU:s blinda fläck” för att beskriva hur samhället hanterar framför allt unga män inom en hederskontext (ibid: 213).

En annan orsak som enligt Eliassi (2010: 185) bidragit till att skapa osäkerhet och missuppfattningar i det praktiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck är hur idéer om särskild etnicitet eller kultur i förlängningen riskerar att kategorisera människor i en föreställd kultur. De hedersmord som drabbade Fadime och Pela har enligt Eliassi (ibid: 185-186) tillskrivits “traditionell kurdisk kultur” som aktualiseras när den möter “modern svensk kultur”. Tina Mattsson (2015: 164-167), forskare i socialt arbete, menar att klienter från ett särskilt land blir konstruerade som avvikande och hedersrelaterat våld relateras till etniskt eller nationellt ursprung. Detta sker enligt Mattsson (ibid) som en konsekvens av den svåra balansgång det innebär att uppmärksamma och trygga utsatta kvinnor samtidigt som det gäller att undvika att generalisera en större grupp människor som förtryckande eller våldsamma (Mattsson, 2015: 164-167). Mattsson (2015: 167) menar att det skapas en skiljelinje mellan socialarbetaren och klienten, vilket upprätthåller en idé om vad som är normalt men som även återskapar klienten som “den Andra”, alltså någon som avviker från normen.

3.4 Sammanfattning

Vi har i detta kapitel redogjort för hur kunskapsläget och en del av forskningen kring hedersrelaterat våld och förtryck och arbetet mot denna problematik hittills har sett ut. Forskningen visar att hedersrelaterat våld och förtryck är ett mångfaldigt fenomen som omfattas av flera förklaringsmodeller, precis som många andra sociala problem. I Norden har vi historiskt sett inte varit skonade från förtryck och våld kopplat till normer, värderingar och föreställningar om kvinnans sexualitet, men det var i samband med de uppmärksammade morden på Pela Atroshi och Fadime Sahindal som på allvar etablerade “hedersmord” som socialt problem i Sverige. Sedan dess har det från nationell nivå satsats resurser för att skydda människor utsatta för hedersvåld och för att åtgärda problemet. Trots det visar forskningen på en osäkerhet bland professionella i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Denna ängslan bland socialarbetare grundar sig i en kunskapsbrist, svag lagstiftning, generaliseringar och etniska stigmatiseringar, vilket konstruerar klienten som främmande och avvikande. Detta kan

få betydelse för vilka interventioner som utvecklas för att hantera hedersrelaterat våld och förtryck.

4. Teoretiska utgångspunkter

I följande kapitel presenteras de teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för studiens analys. Begreppen *sociala problem*, *normaliseringsprocess* och *intersektionalitet* står i centrum. Vi diskuterar begreppet socialt problem och normaliseringen som en process vars syfte är att lösa dessa problem. Vidare söker vi koppla denna diskussion till hedersrelaterat våld och vad som ligger bakom erkännandet av hedersrelaterat våld som socialt problem. Intersektionalitet som perspektiv används för att beskriva hur flera sociala egenskaper kan korsa varandra när man söker förklara fenomenet. Sist söker vi identifiera vilka metoder som rekommenderas och vad som är generellt och specifikt för just behandlingen av hedersrelaterat våld.

4.1 Sociala problem

“Sociala problem” som begrepp uppstod i en svensk kontext mot slutet av 1800-talet. Tidigare hade det talats om bland annat “samhällsfrågor” och “samhällsproblem” (Meeuwisse & Swärd, 2013: 26). Att begreppet “sociala problem” ersatte dessa tidigare begrepp har enligt Meeuwisse och Swärd (ibid: 28) sin förklaring i idén av det “sociala” som ett sammanhang där samhället förväntas ingripa för att åtgärda det som uppfattas som ett problem. Enligt sociologen George Steinmetz (1993) kännetecknas själva innebörden av det som är “socialt” just som någonting kollektivt med delade behov, relationer och problem. Övergången från “samhällsproblem” till “sociala problem” förde med sig vetenskaplig forskning, utredningar och åtgärder mot flera missförhållanden och rättfärdigade statliga ingripanden för att ombesörja sociala problem (Meeuwisse & Swärd, 2013: 27-28).

Frågan kvarstår dock vad som egentligen definierar ett socialt problem. Sociologerna Richard Fuller och Richard Myers (1941) menar att ett antal kriterier skall uppfyllas för att definiera någonting som ett socialt problem. Först och främst att ett socialt problem inbegriper att ett förhållandevis stort antal människor avviker från en social norm som det annars värnas om i det sociala sammanhanget (Fuller & Myers, 1941: 320). De menar att det dock finns två faktorer som behöver förstås när vi talar om sociala problem: ett objektiva förhållande och en subjektiv definition, där det förstnämnda kan mätas eller observeras av staten som exempelvis hur många

ärenden rörande hedersrelaterat våld socialtjänsten får in. Den subjektiva definitionen handlar i sin tur om att människorna som lever i en kontext där staten har observerat och fastställt omfånget av ett problem också måste bli medvetna om att det för dem utgör ett hot mot de normer som betraktas som värdefulla i sammanhanget. För att exempelvis hedersrelaterat våld och förtryck ska kunna kategoriseras som ett socialt problem behöver både staten kartlägga omfånget av fenomenet samt att befolkningen blir medvetna om att det är ett problem som påverkar deras värderingar och normer negativt (ibid). Båda dessa kriterier behöver enligt Fuller och Myers alltså uppnås för att vi ska kunna hävda att en företeelse är ett socialt problem. Det objektiva förhållandet kan existera på flera platser, men det innebär inte att det utgör ett socialt problem på samtliga ställen där vi identifierar fenomenet. Sverige har exempelvis satsat resurser för att arbeta mot det hedersrelaterade våldet, medan heder i exempelvis irakiska Kurdistan istället var en förmildrande omständighet när Pela Atroshis pappa dömdes till fem månaders fängelse av en lokal domstol i Dahouk (Wikan, 2003: 46).

Fuller och Meyers (1941: 320) betonar även kulturella värden betydelse för om det objektiva förhållandet definieras som ett problem eller inte. De menar att eftersom att människor håller särskilda värden högre än andra legitimeras och bevaras därför de sociala institutioner som uppmuntrar förhållanden som samstämmer med dessa värderingar. Sociala problem innehåller enligt Fuller och Meyers (ibid: 321) därmed en konflikt som utspelar sig på två plan. Dels huruvida ett förhållande överhuvudtaget utgör ett hot mot grundläggande värderingar, men också i de fall där det råder samstämmighet finns det fortfarande konflikter huruvida metoderna eller reformerna för att lösa det sociala problemet ska se ut. Fuller och Meyers (ibid) argumenterar därför att sociala problem måste studeras genom att uppmärksamma både det objektiva förhållandet samt människorna som inkluderas i det och deras värderingar, som bidrar till att definiera nämnda förhållande och lämpliga åtgärder för att motverka det.

Meeuwisse och Swärd (2013: 96-97) lyfter två perspektiv i sociala problem. De kallar dessa det objektiva respektive det relativistiska perspektivet (ibid). Det förstnämnda handlar om det som objektivt kan observeras som skadligt eller destruktivt för samhället och att problemet växer i takt med att fler människor omfattas av det. Enligt det relativa perspektivet räcker det dock inte att någonting objektivt kan bedömas som farligt, utan samhällseliga aktörer med makt måste även identifiera och erkänna dessa. Huruvida detta är möjligt beror på deras inflytande i samhället och därför kan sociala problem enligt Meeuwisse och Swärd (ibid: 97-98) förstås som en social konstruktion skapad av bland annat politiska och sociala omständigheter. Med

olika förklaringsmodeller för sociala problem följer också olika typer av insatser. Två förklaringsmodeller som enligt Meeuwisse och Swärd (2013: 107-108) ofta står mot varandra är huruvida ett socialt problem förklaras individuellt som en följd av individuella avvikelser eller om problemet har uppstått på grund av samhällsliga strukturer. Det gör förklaringen av hedersrelaterat våld och förtryck som socialt problem intressant ur den aspekten om det har uppstått av en samhällslig struktur eller om det handlar om enskilda individer som avviker från i övrigt samhällsliga gemensamma värderingar. Beroende på hur det sociala problemets uppkomst motiveras riktas interventionerna enligt Meeuwisse och Swärd (ibid) antingen mot individen eller mot samhällsliga förändringar i stort.

4.2 Normalisering

Katarina Piuva (2005: 60) diskuterar begreppet normalisering med bakgrund i medicinska termer att förebygga, behandla och lösa sjukdomstillstånd. Normalisering utgår från föreställningar och tankar om vad som är normalt kontra avvikande och därmed vad som utgör själva idealet, det eftersträvarsvärda och oproblematiska tillståndet. Detta ligger till grund för socialt arbete som människobehandlande praktik. Normaliseringen är den process varpå själva omvandlingen från det avvikande övergår till ett önskvärt stadie. Begreppet och dess innebörd menar Piuva (ibid: 54) har haft en avgörande inverkan i utvecklingen av det praktiska sociala arbetet.

Normaliseringen har sin grund i 1800-talets tankar om att det fanns en "social hygien" och "social smitta" som kunde spridas och påverka samhället negativt. En rädsla för arvet och att sprida sjukdomar och avvikande beteenden kom att utforma interventioner för att skapa social ordning (Piuva, 2005: 38-39). Tanken om att påverka samhället och kontrollera dess befolkning för att värna om deras "normala" tillstånd formade interventioner där förebyggande insatser byggdes upp utifrån medicinsk kunskap. Man talade om spridning och behandling av det avvikande och motiverade sina argument utifrån den rasbiologiska läran. Tvångssterilisering och upprättande av mentalsjukhus för funktionshindrade och "människor i galenskap" ansågs vara förebyggande interventioner mot oönskade beteenden och sjukdomar (Piuva, 2005: 38-39, 42-43). Normaliseringsprocessen kom att utvecklas under 1900-talet och gick från att handla om att individen skulle "omvandlas" till ett normalt tillstånd till att istället tala om att människan kunde anses vara en produkt av hennes omgivning. Detta innebar att insatser började riktas mot samhällslig nivå, och Sune Sunesson (1993: 19) menar att

normaliseringsprocesser inom människobehandlande organisationer ledde till försök att ge människor möjlighet att leva ett normalt liv utan tvångsinsatser från statens sida.

Hur hedersrelaterat våld och förtryck som socialt problem definieras och förklaras påverkar med andra ord vilka interventioner som utformas för att få det avvikande att återgå till ett normalt tillstånd, vilket i sin tur får konsekvenser för det praktiska arbetet. Med bakgrund i vad som kännetecknar problematiken och hur det har differentierats finns det idag verksamheter som arbetar med dessa frågor, vars syfte är att förebygga denna typ av våld och behandla våldsutsatta.

4.3 Intersektionalitet

Det intersektionella perspektivet tog sitt avstamp på 1990-talet i kritik av hur begreppet *kön* som social kategori och egenskap inom forskningen tidigare hade tolkats och använts. Kritiken gick ut på att forskningen ansågs utgå från majoritetens egenskaper som att vara vit, heterosexuell, västerländsk och medelklass. Det saknades ett problematiserande av könsmaktsstrukturer och det bortsågs från könsdiskriminering och andra ojämlikheter. Denna kritik kom från flera grupper och poängen var att kategorin *kön* innefattade en alldeles för heterogen grupp för att kunna användas som begrepp för att förklara strukturer och orättvisor. Med andra ord innebär det att det inte går att tala om grupper av människor utifrån en kategori utan att erkänna de olikheter som finns inom gruppen, som exempelvis klass, etnicitet och sexualitet (Mattsson, 2015: 19-20). Patricia Hill Collins (1989) menar dessutom att intersektionalitet är ett verktyg för att förstå hur kön, etnicitet, klass och sexualitet tillsammans skapar strukturer och hierarkier, snarare än att se ojämlikheter enbart inom respektive kategori. På så vis möjliggörs ett uppmärksammande av komplexa förtryck genom att analysera ”korsningar” mellan flera kategorier och strukturer samtidigt (Mattsson, 2015: 19-21).

Det intersektionella perspektivets avstamp fick enligt Mattsson (2014: 10) stor betydelse för det sociala arbetet, då det har hjälpt till att förstå komplexa identiteter och sociala strukturer som påverkar människors levnadsförhållanden. Mattsson (ibid: 10-11) menar också att intersektionalitet är en hjälpsam ingrediens i den kritiska reflektion hon anser vara nödvändig i socialt arbete, för att utmana föreställningen om att socialarbetaren gör ett gott arbete utan att kritiskt reflektera över att eventuellt upprätthålla och återskapa förtryckande strukturer i samhället.

Även Kimberlé Crenshaw (1991: 1247-1248) menar att intersektionalitet bidrar till att identifiera förtryck som inkluderar flera sociala kategorier. När det kommer till att intervensera i våldsärenden som exempelvis drabbar migrantkvinnor menar Crenshaw att faktorer som kulturella eller språkliga barriärer bidrar till att marginalisera kvinnor med utländsk bakgrund och deras erfarenheter av att utsättas för våld. Hon menar att trots lagar som ska skydda individer och garantera deras säkerhet tenderar dessa kvinnor att hamna i långvariga missförhållande eftersom hänsyn inte tas till deras olikheter. Intersektionalitet är därmed enligt Crenshaw ett nödvändigt verktyg i socialt arbete för att förstå en situation i sin helhet och erkänna människors olikheter (ibid). I relation till hedersrelaterat våld och förtryck problematiserar Mehrdad Darvishpour och Pirjo Lahdenperä (2014: 46) konstruktionen och stigmatiseringen av just migrantkvinnan som offer enbart utifrån hennes ursprung och kulturella tillhörighet, vilket i sin tur konstruerar männen i kvinnans närhet till de ideala förövarna. Därmed förespråkar Darvishpour och Lahdenperä ett intersektionellt och multidimensionellt perspektiv i förståelsen av hedersrelaterat våld och förtryck (ibid: 23-24).

5. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras vår empiri som samlats in genom de intervjuer som genomförts med socialarbetare som arbetar med människor som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck. Materialet analyseras utifrån föreställningar av hedersrelaterat våld och förtryck som socialt problem och den normalitet som dessa uppfattningar relaterar till. Intersektionalitet som perspektiv används som analytiskt verktyg för att bredda förståelsen av problemet. Analysen presenteras utifrån fyra olika teman: *hur respondenterna definierar och förklarar hedersrelaterat våld och förtryck, de konkreta interventioner de arbetar med, vilka svårigheter och utmaningar de upplever i sitt arbete och slutligen vad de anser behöver göras för att lösa problemet med hedersrelaterat våld och förtryck*. Nedan presenteras våra respondenter. För anonymitetens skull har vi gett samtliga respondenter andra namn.

5.1 Presentation av respondenter

Sara är socionom, arbetar som skolkurator på en gymnasieskola och har 20 års erfarenhet av socialt arbete inom skolan. I hennes arbete har hon flera gånger under sina år som skolkurator mött flickor utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Erica är beteendevetare och har arbetat på en kvinnojour i nio år. Hon har en roll som verksamhetsutvecklare och driver en mötesplats där olika former av aktiviteter erbjuds kvinnor med skyddade identiteter. Verksamheten Erica arbetar inom är specialiserad på att möta kvinnor utsatta för bland annat hedersrelaterat våld och förtryck.

Jasmin är undersköterska och har jobbat på en kvinnojour i 18 år. Idag har hon en chefsposition och har bland annat utbildning i motiverande samtal. Jasmin arbetar inte specifikt med hedersärenden men möter i sitt arbete kvinnor som utsätts för bland annat hedersrelaterat våld och förtryck.

Vera är socionom och arbetar som skolkurator på en gymnasieskola. Hon har tidigare arbetat som handläggare för ekonomiskt bistånd och med ensamkommande barn. Vera har även särskild kompetens kring hedersfrågor från att ha arbetat på en kvinnojour med hedersprofil.

Tova är socionom och arbetar på en organisation för både kvinnor och män som på ett eller annat sätt är utsatta för våld i nära relationer. Här möter Tova människor utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, men har även tidigare stött på hedersärenden genom arbete på HVB-hem och i ett projekt med avsikt att hjälpa unga vuxna med psykisk ohälsa.

Soraya är socionom och har sedan dess huvudsakligen arbetat med utredningar. De senaste fem åren har hon arbetat både i projektform och fast form med hedersrelaterad problematik. Organisationen Soraya arbetar på nu är en mottagning för öppenvård med fokus på våld i nära relationer och hedersvåld. Utöver detta har Soraya även en tjänst för en organisation som arbetar med hedersärenden på nationell nivå.

5.2 Hedersrelaterat våld och förtryck - ett socialt problem

I intervjuerna ställdes frågor med syfte att undersöka hur respondenterna skulle förklara fenomenet hedersrelaterat våld och förtryck. För flera av intervjupersonerna var begreppet "heder" centralt för deras resonemang. Jasmin argumenterade för att ordet har tagits från sitt ursprungliga sammanhang och givits ny innebörd:

[...] heder är ju någonting som jag tycker... man har tjuvat ett namn. Heder är väl något positivt för mig egentligen, att heder det är något bra. Men det är det ju inte här, tycker inte jag. Heder... det är ju det här med att man [...] har lagt ansvaret på kvinnan [...]. De som

håller i "häxjakten" på henne det är ju oftast mamman i familjen. Så det är hon som blir dålig om inte dottern sköter sig. (Jasmin)

Från att ha haft en positiv innebörd menar Jasmin med andra ord att heder har blivit någonting som kvinnan har fått ansvar att bära för hela familjens goda anseende. Hon exemplifierar med att om en kvinna blir våldtagen läggs ansvaret på henne. Socialantropologen Unni Wikan (2003: 75) menar att det finns en särskild värdeladdning i just begreppet "heder" och att det inbegriper något "hjältemodigt och ädelt". Utöver denna positiva laddning menar Wikan att innebörden kan variera beroende på grupp och miljö där exempelvis "heder" kan förstås som någonting förkroppsligat i kvinnan och hennes beteende. Det i sin tur avgör männens och gruppens identitet och behöver därför kontrolleras (ibid: 78).

När studiens respondenter diskuterade fenomenet hänvisade de till familjens och kollektivets betydelse för det våld eller förtryck som utövas mot den drabbade. Enligt de intervjuade är ofta hela eller en stor del av familjen eller det sociala nätverk personen tillhör förövare, delvis på grund av att våldet har sin förklaring i att hedern anses påverka hela kollektivet. Erica menar att det finns en maktstruktur som definierar familjens roller samt dess konsekvenser när dessa inte efterlevs:

[...] hedersrelaterat våld och förtryck är en kollektiv form av våld och förtryck[...] Oftast är det familjen [...] och att det följer ett visst mönster av maktordning. Det finns en hierarki också [...] och en massa oskrivna regler som gäller. Det finns en viss hederskontext eller hedersnorm som alla familjer som lever i det kollektivet tillhör och upprätthåller. Ryktet spelar väldigt stor roll [...] som kan leda till allvarliga konsekvenser. [...]. Det vanligaste är att man kanske begränsas i sina livsval. Det kan vara allt från klädval till vem man ska umgås med eller vem man ska gifta sig med. (Erica)

Det finns två vanligt förekommande förklaringar av hedersrelaterat våld och förtryck som ofta står mot varandra, vilka är en specifik kulturell förklaring, som ofta kopplas till ursprung, och den generella beskrivningen av mäns våld mot kvinnor (Sedem, 2012: 17-20). Att antingen förklara hedersrelaterat våld som ett specifikt problem baserat på kultur eller som ett generellt problem inom mäns våld mot kvinnor tenderar båda att antingen stigmatisera eller osynliggöra problematiken menar bland andra Eliassi (2010: 141-142) och Grans (2015: 696-697). När respondenterna bads ge sin syn på dessa förklaringar var det endast Tova och Soraya som uttryckligen anslöt sig till att förklara hedersrelaterat våld och förtryck utifrån en kulturell förklaringsmodell. Kultur ska dock här förstås, menar både Tova och Soraya, som en

värdegemenskap och kan inte förklaras exempelvis religiöst eller geografiskt. Dessutom menar de att flera aktörer i hederskontexten ignoreras i en definition som mäns våld mot kvinnor:

[...] jag tänker att om man väljer att lägga det här under mäns våld mot kvinnor är man fel ute. [...] Ser man det som att hedersvåld är mäns våld mot kvinnor så innebär ju det också att förövaren eller den som våldsutsätter är en man och så är ju inte fallet alls. Det är män, men det är ju också kvinnor [...] som utsätter sina barn för hedersrelaterat våld. [...] Till viss del tänker jag nog att det går att förklara kulturellt [...] om man pratar om det som en företagskultur eller jobbkultur. Det är liksom normer på ett visst ställe. (Tova)

Den mer förekommande definitionen bland socialarbetarna som intervjuades var snarare en betoning av patriarkala strukturer och den hierarkiska över- och underordning där mannen står över kvinnan. Att se hedersförtryck som ett kulturellt fenomen menar Erica kan ge problem för hur man arbetar med frågan och de människor som blir utsatta. Hon menar att om hedersförtryck definieras utifrån en kultur, och därigenom religiöst ursprung eller geografisk tillhörighet, blir det lätt att missa om någon beskriver samma typ av utsatthet men som har en annan kulturell tillhörighet än den som här associeras med hedersvåld. Erica uttrycker att hon är orolig för att vissa organisationer utgår från denna förklaring och menar att det kan leda till felaktiga bedömningar som innebär att utsatta människor inte får den hjälp de behöver och har rätt till.

Eliassi (2015: 558) menar att socialarbetare tenderar att koppla ihop migranternas problem med kultur vilket riskerar missbedömningar och som i slutändan kan resultera i fel interventioner, då möjliga orsaker till utsattheten förutom den "kulturella tillhörigheten" ignoreras. Erica problematiserar även hon att en person utsatt för våld som lever i en hederskontext inte behöver vara utsatt för hedersvåld av den anledningen. Hon anser att man missar vad personen egentligen är utsatt för och menar som Carbin (2014: 111) att det finns en risk att identifiera minoriteter som offer av hedersvåld enbart utifrån deras ursprung:

Men sen kan det vara en person som kommer från Irak som är utsatt för någon form av våld men [...] det kan vara så att det bara är partnervåld och inte hedersrelaterat våld. [...] Man måste se själva problematiken. [...] Det är flera andra faktorer man måste se över för att liksom fånga upp så att man får rätt stöd som utsatt. För egentligen handlar det om det, att personer som är utsatta ska få den hjälp som de har rätt till... och gör vi fel bedömningar kan vi missa vissa situationer. (Erica)

Det finns även enligt Soraya en risk att problematiken tillskrivs grupper med viss religiös tillhörighet och att våldet därmed legitimeras och normaliseras. Jasmin menar att kultur i allmänhet betraktas som någonting som är någon annans ensak och som man inte ska lägga sig i. Hon menar att hedersrelaterat våld och förtryck inte handlar om kultur. Kultur för henne är någonting fint och inte “[...] att du kastar ut en kvinna från balkongen för att hon inte vill göra som du säger [...]”. Hon menar att våldet och kränkningarna döljs i förklaringen av att det är kulturellt motiverat, att “de vill ha det så”. Utifrån konstruktionen av hedersrelaterat våld och förtryck går det att identifiera en risk att konstruera problematiken med individen som ansvarig för det avvikande. Våldet och förtrycket förklaras som någonting som tillhör en människas kultur vilket i sin tur legitimerar att våldet sker och att samhällsliga strukturer ignoreras. Utifrån Meeuwisse och Swärdhs (2013: 107-108) förklaringsmodeller om ett socialt problem uppstår på grund av individens avvikelser eller samhällsliga strukturer, motiveras därmed hedersvåld och förtryck som individens ansvar om problemet förklaras utifrån kultur.

I definitionen av hedersrelaterat våld och förtryck var flera av studiens respondenter dock överens om att det handlar om ett kollektivt förtryck där den största skillnaden från “vanligt” våld tillhörande kategorin “mäns våld mot kvinnor” är att det handlar om flera förövare och inte bara en gärningsman. Ingen av respondenterna förklarade problematiken utifrån begreppet “mäns våld mot kvinnor”. Tova menar att den förklaringsmodellen riskerar att ge en skev bild av problematiken då både män och kvinnor i en hederskontext kan vara förövare och offer. Det för oss in på en diskussion kring var gränsen går mellan offer eller förövare, vilket flera av våra respondenter valde att lyfta upp. Vera menar exempelvis att alla är potentiella offer i en hederskontext då den kontroll som upprätthålls och de sanktioner som utövas sker på grund av det förtryck som hela familjen lever i, och som alla riskerar att råka ut för ifall någon bryter mot dessa oskrivna regler:

[...] det är ju egentligen väldigt många, det är ju även pojkar och [...] att leva i en hederskontext tänker jag ju inte är nåt positivt för någon egentligen. Jag tänker att det är mammor som upprätthåller och gör saker mot sina döttrar, det är brorsor som kollar på skolan som egentligen inte alls tycker att det är särskilt kul [...]. När en närstående bror eller så som har liksom fått utöva släktens... alltså att det har tagit ett beslut på liksom något slags “överhuvudnivå” att det här ska göras och jag tänker att det är man ju också ett offer inför att man inte kan säga nej. Så att det är väldigt stort och svårt att veta vem som är drabbad. (Vera)

Även Tova pratar om potentiella offer i hederskontexter:

Jag tänker att alla som lever i hederstänkande kultur... alltså heder i bemärkelse ”gör på ett visst sätt, uppför dig på ett visst sätt annars skäms vi, vi får den här skammen på oss och då måste vi reagera på den för att upprätthålla någon form av värdighet [...]”. Jag tänker att alla människor som är uppvuxna i den typ av samhälle, struktur, hur man än väljer att kalla det, är potentiellt våldsutsatt. (Tova)

Darvishpour (2010: 16) förklarar just dubbelheten i att vara både offer och förövare genom att beskriva pojgars utsatthet i en hederskontext. Darvishpour menar att pojkar ofta tvingas utföra våld och kontroll mot deras familjemedlemmar och därmed själva lever i ett förtryck och under hot om våld om de inte upprätthåller detta (ibid). Soraya berättar om en händelse där en man mördade sin bror med anledning av att brodern vägrade att mörda sina döttrar, som enligt mannen hade vanhedrat familjen. Det här exemplifierar det förtryck och det våld som Vera menar att alla som lever i en hederskontext utsätts för eller riskeras att utsättas för. Schlytter och Rexvid (2016: 35-35) säger att pojkar försätts och lever i både en makt- och vanmaktssituation med förklaring av det förtryck som de både lever i och upprätthåller. De pratar även om att modern lever i två roller då hon bland annat fostrar sina söner till att utföra kontroll, upprätthålla och föra vidare rådande hedersnormer samtidigt som även hon lever under förtryck (ibid: 38).

Soraya förespråkar vikten av att se problematiken i sin särart då det annars riskerar att osynliggöra problemet i en generell föreställning kring vad som utgör denna våldsproblematik. Hon menar att det krävs att se klienterna utifrån deras individuella behov och särskilt ta hänsyn till minoriteter:

[...] då framförallt de tjejer och killar som vågar stå upp och prata om detta och framför allt tjejerna sådär... stå och prata om “nej men det här är jag utsatt för” och så kommer de här vita kvinnorna och säger “ja jag känner precis igen mig, jag vet precis hur det är”, och de har ju ingen aning! Och då tystnar den här tjejen! För hon är ju alltså i underläge redan. (Soraya)

Sorayas ord beskriver vad Carbin (2014: 113) menar är en riskfylld konsekvens i att generalisera hedersrelaterat våld och förtryck som “mäns våld mot kvinnor” då det tenderar att göra den vita utsatta kvinnan till en mall för vem det “ideala” offret är. Även förövaren

konstrueras till att endast inbegripa män, en bild som inte delas av studiens respondenter då det utesluter män och pojkar som potentiella offer för problematiken. Tova menar att det krävs ett intersektionellt perspektiv för att förstå hedersvåld och Soraya menar att det är viktigt att inte endast se våldet som en gemensam nämnare utan att hänsyn även behöver tas till andra aspekter i den kontext som personen befinner sig i. Erica berättar att deras verksamhet medvetet har byggts upp utifrån en intersektionell grund där flera olika aspekter beaktas för att förstå en människas livssituation:

Alltså vi på [...] utgår från ett intersektionellt perspektiv när vi pratar om hedersrelaterat våld och förtryck. [...] våra erfarenheter har lärt oss att det är olika personer [...] och olika sammanhang som blir utsatta och det beror på den maktordning som råder, vilket betyder att det beror på i vilket sammanhang en person eller ett kollektiv finns [...]. För att man använder sig egentligen av olika maktordningar som till exempel religion, det kan vara klass, det kan vara utbildning och utbildningsnivå, det kan vara vart man lever geografiskt sett, det kan vara olika faktorer som gör att någon blir utsatt. [...] vi tror inte att det är en faktor utan det är ofta flera olika faktorer som leder till att man är utsatt, så vi kan ju tydligt se från personer som söker hjälp hos oss att de har olika religioner, de har olika bakgrund, olika etniska tillhörigheter. (Erica)

Erica delar med andra ord uppfattning med Darvishpour (2010: 17, 27) som lägger stor vikt vid att väga in det specifika sammanhang som en individ befinner sig i och erkänna dess olika egenskaper och erfarenheter. På så vis kan vi förstå att det blir problematiskt att definiera hedersrelaterat våld utifrån en förklaringsmodell, oavsett om det är en kulturell sådan eller inom mäns våld mot kvinnor, då omständigheterna visar att hedersrelaterat våld och förtryck bland annat förekommer inom olika religioner, etniciteter, klasser eller kön. Ericas förklaring, tillsammans med Darvishpours argument, menar att det krävs en bred förståelse och att flera perspektiv behöver tas i beaktning samtidigt för att identifiera, förklara och arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck.

5.3 Interventioner mot hedersrelaterat våld och förtryck

Hur det praktiska arbetet ser ut och de interventioner som genomförs formas utifrån hur ett socialt problem förstås och definieras (Meeuwisse & Swärd, 2013: 41). Studiens respondenter talar utifrån sina arbetserfarenheter där hedersrelaterat våld och förtryck anses utgöra ett socialt problem. Nedan diskuteras vilka interventioner som har utvecklats i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

5.3.1 Förebyggande arbete

Respondenterna har beskrivit hur ett förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck kan utformas för att på sikt lösa problemet. Soraya förklarar att “[...] själva betydelsen av det är ju att man pratar med många innan det har hänt någonting”. Sara och Vera, som båda är verksamma inom skolan, förklarar vikten av förebyggande arbete och ger exempel på hur det kan se ut och identifierar även svårigheter och hinder som kan uppstå i denna typ av arbete. Sara menar att skolan är den plats där resurser bör prioriteras, och föreslår tidig satsning redan på förskolan och lågstadiet för att fånga upp och arbeta förebyggande med elever. Enligt Sara finns emellertid inte de möjligheterna och arbetet går snarare ut på att “släcka bränder”.

Jag tycker vi alla har blivit lurade i att jobba förebyggande [...] för det gör man ingenstans. [...] Tiden finns inte att jobba! [...] Man pratar gärna om att vi vill förebygga [...] men jag kan inte göra det. [...] Min chef säger till mig att “du måste hårdprioritera”. Jag skulle vilja träffa vissa elever [...] men jag måste ta det som är akut. Jag måste. Men så får det inte vara.
(Sara)

Konkret efterlyser Sara mer resurser och fler kuratorer för att skolor ska kunna skapa sig förutsättningar för att arbeta förebyggande. För det krävs det enligt Sara även att hela skolpersonalen har kunskaper om dessa frågor och menar att exempelvis lärare och skolchefer bör gå obligatoriska utbildningar för att förstå hur skolan bör arbeta kring problematiken. Vera säger, liksom Sara, att skolan är en viktig resurs för att jobba förebyggande:

Alltså det handlar ju om att prata om, det är ju mer en... Ett värdegrundsarbete i stort som man har på skolan kring jämställdhet [...] normer [...] människors lika värde [...] alltså som jag tänker lärare har [...] någon slags samhällsinformation kanske. (Vera)

Även Sara menar att undervisning i bland annat sexualkunskap, demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter är viktigt. Hon menar att det är viktigt att informera om hur det fungerar i Sverige, vilka rättigheter människor har och hur lagen ser ut och efterfrågar mer undervisning i dessa frågor som ett viktigt förebyggande arbete mot hedersproblematiken. Vera berättar om en konkret metod de använder på skolan där hon arbetar för att integrera sexualundervisning i utbildningen. Hon förklarar att de bytte namn på undervisningen för att ingen elev skulle kunna missa att ta del av information kring exempelvis oskuldsnormen och myten om mödomshinnan, som hon menar är centrala delar inom hedersproblematiken:

Vi bytte namn för det var [...] lite sådär att folk inte kom då om vi kallade det för sex och samlevnad så då kallade vi det för "livskunskapsstema" eller nåt sånt där istället. Ja, så att vi hade det istället för att bara ha några lektioner så hade vi det liksom invävt i andra lektioner under en månad eller någonting så att man inte skulle kunna säga att "jag är sjuk" eller för det är ju ofta så att man missar ju den här typen av lektioner för att man inte får gå eller att man inte vill eller sådär. (Vera)

Detta menar Vera är en metod för att få alla elever att ta del av kunskap om bland annat kroppen och hon berättar att det även är en fungerande metod för att fånga upp elever, inte minst pojkar som Vera menar har uttryckt sig olämpligt. En annan metod för att få elever att medverka i undervisning som en del elever inte får ta del av, till exempel simning, berättar Vera har resulterat i att en kommun hon arbetat i investerade i burkinis. I somliga fall delades även idrottslektioner upp utifrån kön med olika baddtider för pojkar och flickor. Hon problematiserar dock att det råder en oklarhet i hur mycket undervisningen egentligen kan och bör anpassas, då det hör till en större debatt om vad det i sin tur kan få för konsekvenser. Vera menar samtidigt att det är av stor vikt att beakta betydelsen av att ungdomar klarar sig bra i skolan och att detta kan möjliggöras genom anpassning av viss undervisning. Att dessa ungdomar får bra betyg kan vara avgörande för deras framtid. Sara berättar att en metod hon använder är att prata med föräldrar om just vikten av att deras barn studerar och eventuellt också vidareutbildar sig, och förklara att deras barn är en resurs för svenska samhället. Hon menar att det kan få föräldrar att tänka om, då de ser en annan väg för sin dotter istället för att till exempel bli bortgift.

Man kan också angripa hedersrelaterade situationer genom att som lärare när man sitter och har föräldrar och säga att din dotter, jobba för det första med eleven för att eleven ska klara sig i skolan. Det är också det bästa sättet att bryta hedersrelaterade kulturer. "Din dotter har resurser, din dotter har kapacitet. När hon går ut gymnasiet hon kan läsa det och det och det. Det finns inte tid för att gifta sig, vi har planer för henne, samhället behöver henne". (Sara)

Soraya menar att man bör fokusera på kunskapsspridning och att allmänheten borde få information om hedersrelaterat våld och förtryck som samhällsinformation, då hon menar att det är ett "medborgarbekymmer". Hon exemplifierar med England där det finns "[...] massa reklamfilm om att nu ska ni dricka coca-cola, äta hamburgare och akta er så ni inte blir bortgifta i sommar", vilket Soraya menar är ett steg i rätt riktning. Piuva (2005: 41-42) beskriver upplysningskampanjer som en del av det förebyggande arbetet mot folkhälsan under 1900-talet, för att bland annat upplysa om rätten till "god hygien", sprida information om hur den skulle

kunna uppnås hos befolkningen på egen hand och för att upplysa samhället om kvarstående problem som rådde i samhället (ibid). Att synliggöra hedersrelaterat våld och förtryck och nå ut till allmänheten, menar både Jasmin och Tova är oerhört viktigt för att erkänna att problemet överhuvudtaget existerar. Jasmin berättar att antalet kvinnor som sökte skydd från våld kom att öka drastiskt efter att organisationen började informera på skolor och i medier där våld mot kvinnor uppmärksammades som ett problem. Både Soraya och Tova berättar även om att informativa affischer är framgångsrikt för att uppmärksamma och medvetandegöra problematiken. De menar att det är betydelsefullt att sätta upp affischer på skolor för att skapa diskussion och nå de barn och ungdomar som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Soraya berättar att affischer placeras innanför toalettdörren så att elever ska kunna läsa ifred och inte riskera att bli utfrågad kring varför hen står och läser. Upplysningskampanjer är med andra ord en del av deras arbete, och skulle med Fuller och Myers (1941: 320) teorier hur ett socialt problem definieras stärka förklaringen av hedersförtryck som ett socialt problem genom att även göra befolkningen medvetna om hedersförtryckets angrepp på samhällets värderingar.

5.3.2 Behandling: komplext och tidskrävande

I intervjuerna framgick också en annan typ av insats än förebyggande arbete, nämligen att erbjuda hedersvåldsutsatta särskild hjälp för att komma ur den situation de befinner sig i här och nu samt att ge framtida stöd. När en företeelse identifierats som ett problem vidtas åtgärder för att kunna återställa "det avvikande" (Meeuwisse & Swärd, 2013: 107-108) och inom ramen för hedersrelaterat våld och förtryck menar studiens respondenter att det handlar om att kunna skapa ett säkert och självständigt liv fritt från våld och förtryck:

Vi gör alltid en första bedömning för att se om en person eller en familj är säker hos oss. Det är viktigt att säkerheten och skyddet funkar så ser vi att det eventuellt kan finnas en risk, det kan vara risker i området som kvinnorna ska bo på eller familjen ska bo på, det kan vara så att någon bor i närheten eller på väg till olika ställen som vi har som man vanligtvis reser emellan. Då [...] signalerar vi väldigt tidigt ofta till socialtjänsten att vi inte kan ta emot. Vi anser att skyddet är väldigt viktigt och att personerna som ska bo och vi ska skydda ska känna sig trygga så vi anser att de rutinerna vi har är viktiga [...] så att inte personer som kommer till oss ändå lever i nån form av rädsla. Det kommer de inte från men det ska vara bekvämt i vardagen att kunna vistas i det området de flyttat till och... eller liksom tar sig från och till åtminstone utan några problem. (Erica)

När det gäller att garantera klienten skydd från hedersvåld, menar Erica, att det finns fler riskfaktorer att bedöma och att klientens alla relationer och sociala situationer i sin helhet måste räknas som risker, vilket gör skyddsarbetet väldigt komplext:

[...] är man utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck så är det fler förövare. Risken är mycket högre [...] att det finns någon form utav hot och förföljelse [...] När det gäller våld i partnervåld då är det [...] oftast samma form av våld, alltså fysiskt våld, psykiskt våld, isolering, socialt våld, ekonomiskt våld. Det utövas alltid våld i en nära relation att det är någon som tar makt och kontroll över [...] en annan person och utövar våld på olika sätt. [...] hedersrelaterat våld och förtryck det kan vara [...] en familj, släkt, det kan vara en klan, det kan vara ett område [...] Så att det är mycket mer komplext att skydda en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, man måste räkna in alla aspekter och alla sociala relationer som en risk. (Erica)

Livet som skyddad innebär dessutom att klienten behöver avsluta många sociala kontakter, framför allt med familjen, vilket ofta leder till ett upplevt ensamt och isolerat liv. Erica menar att detta är den främsta anledningen till att man återvänder till det sammanhang man flytt från, och att organisationen hon jobbar på därför lägger stor vikt vid att hjälpa sina klienter att skapa sig ett nytt och meningsfullt socialt sammanhang.

[...] det är jätteviktigt att vi försöker skapa utrymme där det finns sociala sammanhang, där det finns mötesplatser, gruppsamtal, där man pratar om våldet och utsattheten [...] Så vi försöker skapa sådana sammanhang, där man på något sätt ändå tillhör och ser att man inte är ensam i det. Många kanske väljer att lämna och så faller de i ett sammanhang där man tror att "ja men nu är du fri, nu kan du göra vad du vill". Men den personen som har lämnat förstår inte det där konceptet [...] så då väljer man hellre att återvända [...] men inte ha den där känslan av ensamhet. (Erica)

Det som också framkommer i intervjuerna är att behandlingen är ett långsiktigt arbete. Jasmin berättar att deras klienter ofta är uppväxta med och vana vid ett liv där det inte är accepterat att till exempel bo ensam eller med män och kvinnor utanför familjen, vilket hon menar är någonting som man behöver ta hänsyn till. "Det är ingenting man ändrar på en dag", säger Jasmin och syftar på den omställning kvinnor ställs inför när de till exempel flyttar till ett skyddat boende. Även Soraya poängterar att arbetet kräver tid och måste utgå från långsiktiga mål. Hon menar att det på så vis finns en skillnad i att möta människor utsatta för hedersförtryck,

då det innebär att man behöver vara tillgänglig på ett helt annat sätt och under längre tid för sin klient som kanske behöver hålla kontakten hemlig för att inte råka illa ut.

[...] gör man det så måste man ju ha tid nästan 24/7 och absolut fem dagar i veckan [...]. För träffar man någon, har man kontakt på ett eller annat sätt med en person som är utsatt för hedersförtryck då måste man ha väldigt mycket tid. [...] Till skillnad från andra utsatta personer kanske kan hänga upp lite på en syster eller moster eller en kompis... ja men hitta runt i samhället. Många som är utsatta för hedersförtryck gör ju inte det, det kan till och med vara hemligt att man går och pratar med någon så då måste man ju kunna vara tillgänglig hela tiden. (Soraya)

Utöver att garantera en säker miljö för de som behöver hjälp och i vissa fall även erbjuda dem ett nytt socialt sammanhang är samtal en vanlig behandlingsmetod berättar samtliga respondenter. Sara och Vera lyfter fram att ett av de största behoven de upplever att de som söker hjälp mot hedersförtryck har är att känna förtroende och tillit och att någon erkänner deras situation som problematisk. Sara menar också att arbetet tar tid. Det tar tid att skapa en relation så att eleven, i detta fall, känner att hen kan lita på sin kurator. Att sedan sakta gå vidare menar Sara är viktigt för att inte relationen ska påverkas negativt. Hon menar dock att det finns situationer där det måste gå betydligt snabbare om riskbedömningen är så pass allvarlig att hon måste ringa socialtjänsten direkt.

5.4 Svårigheter och utmaningar i arbetet

Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck beskrivs som sagt som ett långsiktigt arbete. Som Jasmin sade brottas man i arbetet med en slags erfarenhetskrock när klientens erfarenheter och sedvanor, som att till exempel inte kunna bo själv, krockar med det som i hennes ögon ses som en självklarhet. Jasmin berättar uttryckligen hur detta är en utmaning i det praktiska arbetet:

Jag skulle vilja säga att det är en balans att inte vilja att hon måste på alla sätt tänka som jag gör utifrån mitt svenskfödda tänkande. [...] "så här är det, klart du ska vara som jag. Ta av dig slöjan och var som folk". Där måste man ju hela tiden backa sig själv. Jag måste respektera ändå att hon har den tro hon har [...]. Jag måste respektera henne så att jag inte liksom säger "så här är det" [...] jag får liksom inte fnysa åt henne om hon säger att "jag kan inte få bo själv". [...] Då får man hålla tillbaka sig själv så att man inte går in på hennes integritet. (Jasmin)

Jasmin menar att det inte går att utgå från vad som är normalt i en kontext och förvänta sig att en klient som befinner sig i en annan kontext med andra erfarenheter, normer och värderingar kommer att följa samma regler och leva utifrån samma ordning. Hon talar om en komplex balans där den ena sidan förväntar sig att vi behandlar någon som är drabbad av ett socialt problem och att dess livssituation därmed avviker utifrån uppfattningen om vad ett gott och normalt liv är. Den andra sidan innehåller utmaningen att respektera och erkänna sin klients erfarenheter eller exempelvis trosuppfattning, utan att för den sakens skull exkludera hen från "majoritetens samhälle" och konstruera sin klient till "den Andre". Mattsson (2015: 164) menar att "svårigheten är balansgången mellan att synliggöra och skapa skydd och trygghet för kvinnor och män [...] och att undvika att peka ut och stereotypifiera en särskild grupp som kvinnoförtryckande och våldsamt" (ibid). Med andra ord innebär detta en överhängande risk att se sin klient som en del av en homogen grupp. Att inte vara medveten om denna risk och enbart förvänta sig hedersproblematik som en produkt av en särskild grupp är att ignorera att hedersrelaterat våld och förtryck existerar bland flera religioner och platser, inte minst här i Sverige.

Hederstänk finns ju i kristenheten också, katolska kyrkan och så vidare. Så jag menar att det är inte så längesedan i Sverige som [...] kvinnorna skulle vara dygdiga och inte ligga med någon innan de gifte sig och sov inte över hos varandra... [...] Så det är ju inte så längesedan som vi hade det tänket också, och det finns ju [...] sekter, eller religiösa små församlingar som fortfarande har det här tankesättet i sin lilla grupp [...] Kommer ni ihåg det här i Knutby? Det var väl också en form av hederstänk tänker jag. (Jasmin)

En vanlig föreställning kring hedersrelaterat våld och förtryck är därmed att det riskerar att stigmatiseras som ett problem som förekommer bland migranter och inte svenskar. Med detta sagt lämnas en obesvarad fråga kring vad det innebär att vara svensk. Soraya berättar att problematiken rör oss alla i samhället och att det inte bara är någonting som händer en viss grupp och ifrågasätter när en person anses vara svensk.

[...] det här är ju inte någonting som "ni kan ha därborta i hörnan, här pratar vi om alla svenskar och sådär och där borta har vi ett gäng invandrare som är utsatta för hedersvåld". För så är det ju inte, någonstans måste man ju för sjutton sluta vandra också. Det är ju medborgare. Vi tar ju inte DNA-tester på någon som ber om hjälp på socialtjänsten, de är ju medborgare. De har vuxit upp i Sverige många av dem. [...] det är en medborgarfråga och vi måste agera utifrån det, inte ha det som särintresse. Utan det drabbar våra bröder och systrar, alltså det är ingen hudfärg på det. (Soraya)

Carbin (2010: 33-34) problematiserar just begreppet "svenskhet", vad det innebär och diskuterar möjliga förklaringar. Det normativa och vad som anses svenskt handlar enligt Carbin inte sällan om en diskussion kring allt från ursprung till om personen ser "svensk ut". Definitionen i olika sammanhang blir normen att röra sig kring, det så kallade idealet, vilket utesluter vissa människor från gemenskapen och vad som Carbin kallar "den nationella tillhörigheten" (ibid: 34). Flera av de människor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och de som våldsutsätts är enligt Soraya födda i Sverige. Hon ifrågasätter Sveriges politiska rättighetsfördelning och huruvida rättigheter tycks portioneras ut efter något slags mått om när en människa anses vara svensk eller inte. Enligt Soraya måste vi alla hjälpa till i det större sammanhanget och är alla ansvariga för en god integration för att inte skapa ett "vi och dom".

Även svensk lag problematiseras och Wikström och Ghazinour (2010) diskuterar svensk lagstiftning som motsägelsefull och svårtolkad när det gäller att applicera den i hedersbrottssammanhang. Den bilden håller ett flertal av studiens respondenter med om. Både Soraya och Tova är kritiska till socialtjänstlagen och menar att den inte ger förutsättningar för att skydda människor från hedersförtryck. Tova menar att det inte går att förstå hedersproblematik enbart genom att titta på lagen, och efterlyser tillägg och ändringar i förarbetena för att förtydliga hedersproblematiken. Att socialtjänstlagen är en ramlag och därmed erbjuder stort utrymme för tolkning är någonting som Soraya problematiserar:

Alltså socialtjänstlagen är en ramlagstiftning och [...] det är det som gör också att från Haparanda till Skanör kan du få olika [...] sätt att tänka hur man hanterar våldsärenden [...] eller vad det nu än kan vara för social problematik [...]. Alltså samma person kan ju i tio olika kommuner få tio olika insatser och bedömningar utifrån samma lagstiftning, och det är ett bekymmer. [...] Den lämnar väldigt mycket utrymme för egen tolkning[...] man kan aldrig förhandla kring barnets bästa, men socialtjänstlagen har väldigt mycket utrymme för oss att göra våra egna bedömningar. (Soraya)

Jasmin pratar också om hur socialtjänstlagens tolkningsutrymme skapar en oförutsägbarhet och ger ett exempel på när fri tolkning kan leda till felaktiga insatser. Hon beskriver ett fall där kommunens socialförvaltning skapade en egen modell som sågades av nationella samordnare mot hedersrelaterat våld. Den modellen gick ut på att kommunens socialförvaltning tog kontakt med familjen till personen som sökt hjälp, gjorde hembesök där familjen lovade bot och bättring för att sedan lämna den drabbade kvar med familjen som efter det råkade än mer illa ut. I

förlängningen, berättar Jasmin, gjorde det att exempelvis kuratorer och skolpersonal inte vågade höra av sig till socialtjänsten med hedersärenden av rädsla för att de skulle involvera familjen i fallet. Denna oförutsägbarhet och osäkerhet är någonting som Schlytter och Linell (2008: 96) diskuterar. De menar att osäkerheten dock snarare har sin grund i socialsekreterares okunskaper och misslyckande med att identifiera just hedersförtrycket. Socialtjänsten och socialtjänstlagen skapar, enligt våra respondenter, förutsättningar för en bred tolkning som bidrar till denna osäkerhet, till exempel när det handlar om att involvera familjen och vilka konsekvenser det kan få för den drabbade.

Att familjens roll är komplicerad i arbetet mot hedersrelaterat våld framgår tydligt i intervjuerna. Enligt socialtjänstlagen (6 kap. 1 § p.3 3.st) ska man verka för att ett omhändertaget barn ska fortsätta ha kontakt med sin familj och det är någonting som våra respondenter menar är svårt att ta hänsyn till eller arbeta efter då det i regel är familjen som utgör det hot personen har flytt från. Bland annat menar Tova att lagen är motsägelsefull i förhållande till hur arbetet mot hedersrelaterat våld bör utformas och att en person som skyddats från sin familj hamnar på någon slags "ruta ett" vid ett återförenande.

Den här ungdomen kan bli jättefunderande på håll men så släpper du tillbaka den till samma gamla nätverk, samma galna familj som inte har kommit någon vart, det kommer aldrig att gå. [...] Du kan inte ta bort en person från [...] ett hederskoncept, rädda, skydda allt vad det nu är och sen liksom börja skicka tillbaka personen eller säga "ja men det är klart att du ska träffa dina föräldrar". [...] Man förstår inte, för jobbar man inte samtidigt med familjen så är det ju dödsdömt. Sedan är också frågan, kan man jobba med familjen? (Tova)

Den drabbades familj och deras roll är för respondenterna komplicerat även av anledningen att det inte är ovanligt att de som har flytt från hedersvåld och förtryck i hemmet längtar tillbaka och vill återförenas med sin familj. Erica menar att när någon placeras på ett skyddat boende lever man både väldigt reglerat och isolerat. Kontakter med familj och släkt måste avslutas och Erica menar att när någon har vuxit upp i ett sammanhang där kollektivet har så stor betydelse och man helt plötsligt blir väldigt ensam väljer man ofta att återvända till det man en gång flydde från. Wikström och Ghazinour (2010: 256) hävdar att det finns en risk att byta ett förtryck mot ett annat när man hamnar på skyddat boende med hög kontroll och övervakning. Erica delar denna uppfattning och menar att det är anledningen till att organisationen hon arbetar på lägger ner ett stort arbete för att skapa nya sociala sammanhang åt deras klienter. Jasmin å andra sidan håller inte med om bilden av att ett förtryck byts mot ett annat. På frågan

om det finns en risk att klienter på skyddade boenden upplever ett nytt slags förtryck svarar Jasmin:

Det tycker inte jag, jag vet inte riktigt [...] vem du har pratat med men här har vi ju ett kollektivt boende. Det finns inga strikta regler mer än att du inte får ta in någon annan här, naturligtvis får du inte röka här inne, du får bete dig som ett vanligt hem, du måste städa ditt eget rum [...] men det måste du göra hemma också. [...] Det är ju för hennes egen säkerhet. Så det kvittar ju, [...] du kan inte ta dig ifrån här för då kommer de och plockar dig liksom. Det är det de gör. (Jasmin)

Jasmin berättar också att organisationen hon arbetar för ofta prioriterar det akuta skyddet framför att skapa nya sociala sammanhang för de drabbade, som Erica berättar att de lade stor vikt vid. Det är främst om bedömningen görs att personen kommer att behöva bo på skyddat boende under en längre tid som det arbetas med sådana mål menar Jasmin:

Ja alltså, om de ska vara kvar så gör vi ju det. Men ofta så är det ju att de "failar ut" redan efter en eller två veckor för att de pallar inte. Plus, det ska man också veta, att de saknar sin familj. (Jasmin)

Vikten av att kritiskt reflektera över sitt arbete blir här synligt. Jasmin och Erica ser olika på de konsekvenser som det kan innebära för en individ att komma till ett skyddat boende. Utifrån Jasmins beskrivning av hennes organisations arbete tycks inte de sociala behov som hedersvåldsutsatta kan ha erkännas på samma sätt som exempelvis det arbetssätt som Erica lyfter fram. Metoder för att hjälpa klienterna att skapa nya sociala sammanhang för att fylla den sociala tomhet som uppstår när man beviljas plats på skyddat boende implementeras direkt i Ericas organisation. Jasmins organisation verkar å andra sidan, åtminstone på kort sikt, se det kollektiva boendet som ett inledningsvis tillräckligt socialt stöd. Vidare insatser för sociala behov infrias först enligt Jasmin när det står klart att klienten behöver ett långsiktigt skydd. Med andra ord är det en möjlig anledning att de personer som Jasmin menar "failar ut" redan efter par veckor och återvänder hem gör så på grund av att deras sociala behov inte tillgodoses. Den konflikt som Fuller och Myers (1941: 321) talar om ser vi här ett exempel på, där hotet mot grundläggande värderingar visserligen är erkänt men där metoderna för att behandla det sociala problemet skiljer sig åt.

Att hantera en situation där hedersvåldsutsatta människor vill återvända hem och att då ingjuta hopp om en bättre framtid samtidigt som allt tas ifrån dem, beskriver Tova som kanske den största utmaningen i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck:

Att få en människa att känna hoppfullhet över sitt liv när man vet att det här kommer innebära att den här personen kommer bli fråntagen allt. Det är det absolut värsta därför att jag vet ju om när jag säger till en människa att "såhär kan du inte ha det, du behöver göra det här, vi kan erbjuda det här". Jag vet ju att den här människan kommer att få bryta med hela sin familj, hela sitt nätverk och få lämna allt. Det är nog den värsta utmaningen och det svåraste är att förmedla ett hopp när jag vet egentligen att det är pest eller kolera. (Tova)

Ovanstående ord från Tova lyfter precis som avsnittet i stort komplexiteten i arbetet och söker med sina beskrivningar visa vilka problem som uppstår när de drabbade behöver skyddas. Utifrån de erfarenheter och kunskaper som respondenterna har kan slutsatsen dras att det inte finns några enkla lösningar när det kommer till att arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck.

5.5 Att arbeta på olika nivåer kan lösa problemet

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett komplext ämne vars arbetsfält inbegriper flera utmaningar och svårigheter. Respondenterna lyfter det förebyggande arbetet som centralt och att det bör ske på olika nivåer.

Sara och Soraya diskuterar arbete på en mer strukturell nivå och kopplar direkt till en politisk nivå när de fokuserar på integrationspolitiken. En integrationspolitik som syftar till att inkludera människor i det svenska samhället, menar de, är en viktig komponent för att lösa hedersrelaterat våld och förtryck. Sara uttrycker flera gånger att samhället och politiker saknar intresse för denna typ av våld vilket hon menar skapar förutsättningar och utrymme för hedersrelaterat våld och förtryck i samhället.

Jag tror att vi har kunskaperna. Utan det handlar om att det finns inte intresse. Och överhuvudtaget vill man komma åt [...] hedersrelaterade frågor, då måste man bryta mycket av samhällsstrukturer. Då måste man titta på bostadsfrågan, vi har också många segregerade i skolan. Vi ska inte ha någon! Man måste förbjuda överhuvudtaget. Jag menar, det är klart vi får hedersrelaterat våld. Därför att många ställen, alltså många bostadsområden, arbetsmarknader och sedan skolan... allt segregerat. Resultatet blir att det liksom integrationen fungerar inte på riktigt. Då blir folk isolerade. Det är genom naturliga

möten som de här förlegade traditionerna försvinner. Jag känner att det finns inte i samhällets intresse. Nu menar jag med samhälle, de som bestämmer. Och hade det legat i deras intresse då hade vi fått bort det direkt. (Sara)

Sara menar med andra ord att migranter exkluderas i samhället. Hon anser att skolan ska vara en plats där även föräldrar ska kunna få utbildning och en plats för alla nyanlända som kommer till Sverige att lära sig om hur samhället ser ut och vilka normer och värderingar som accepteras. Med andra ord efterlyser Sara ett tydligare erkännande från aktörer med inflytande i samhället, som utifrån Meeuwisse och Swärdhs (2013: 97-98) teori om sociala problem benämns som det relativistiska perspektivet. Det räcker alltså inte att det objektivt kan observeras som skadligt i samhället, utan det krävs även konkreta insatser från politisk nivå för att erkänna någonting som ett socialt problem som behöver åtgärdas. Sara menar att mer pengar och resurser bör läggas på skolan som en del av att integrera migranter och motverka ett utanförskap:

Jag tycker till exempel att i vår skola hade vi kunnat utbilda föräldrar, alla nyanlända som kommer hit. [...] Också bjuda hit deras föräldrar till olika utbildningar alltså ha, se skolan som en utbildningskälla för hela familjen, hela ungdomens helhet. Om man verkligen vill, för här har vi chansen. (Sara)

Exkluderingen inom olika områden i samhället är någonting som även Darvishpour (2010: 29-30) förklarar som riskfaktorer som tenderar att få hedersnormer att bli ännu strängare hos en familj som lever i en hederskontext när de flyttar till Sverige. Jasmin söker beskriva den maktförskjutning som kan ske mellan mannen och kvinnan när en familj flyttar från en stark patriarkal struktur till ett sammanhang där kvinnan får andra förutsättningar och egna rättigheter. Darvishpour (ibid) menar att mannen som annars är van vid att ha en hög status i samhället nu kan uppleva exkludering vilket hotar hans maktposition och roll i familjen och samhället i stort. Han menar att det kan driva på våld och förtryck och att detta blir en strategi för att behålla sin överordnade position. Darvishpour menar att även det motsatta kan ske, vilket innebär att kvinnan och mannen blir mer jämställda när de flyttar till Sverige. Det har med familjens socioekonomiska status att göra, menar Darvishpour (ibid), och hur familjen påverkas av konfrontationen med ett mer jämlikt samhälle. Resultatet av detta skulle kunna innebära att samhället därmed har en stor påverkan på hur hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig i uttryck beroende på den upplevda inkluderingen eller exkluderingen i samhället. Darvishpour anser att utbildning och arbete exempelvis leder till ökade möjligheter att integreras i ett mer

jämställt och demokratiskt samhälle (ibid). Därmed är de sociala orsakerna av större betydelse än exempelvis de kulturella aspekterna i förklaringen och förståelsen av problematiken.

I fråga om vilket ansvar samhället tar menar Soraya att det finns många gräsrotsrörelser som jobbar hårt, men efterfrågar mer engagemang på nationell nivå hos politiker och chefer.

Eldsjal är ju någonting som man ofta kallar en väldigt kompetent människa, som har alltså vederlagda uppgifter bakom det man tycker och tänker, och har modet att agera och så här... Men väldigt ofta är de här "brinnande människor" då som driver någonting. Slutar en person så faller hela arbetet, för det finns liksom inga krokar att hänga upp det på. Det behöver vara förankrat uppifrån, alltså cheferna måste också vara överens och ge den informationen till sin personal, att vi inte ska ha några borttappade hedersärenden till exempel i vår kommun. Och hur ska vi då göra... för att förankra handlingsplaner, för att ge medarbetarna tid att agera när det händer, för att hela tiden också ge tid att följa upp verksamheten, för det finns kommuner som gjorde en handlingsplan för sju år sedan och inte tittat på den sen dess. (Soraya)

Soraya menar att arbetet kring hedersrelaterat våld och förtryck behöver integreras bland samtliga i personalen på arbetsplatser. Det handlar enligt Soraya om ett generellt arbete i form av tid och resurser att ingripa samt specifika handlingsplaner och rutiner kring att arbeta med just hedersproblematik. Hon problematiserar svensk lagstiftning och efterfrågar mer verktyg och förutsättningar för att arbeta mot våldsfrågor. En del av lösningen menar Tova dessutom innebär att lagen måste revideras:

[...] vi har väldigt svårt att ta tag i det här med våld. Att vi har ju en av världens starkaste lagstiftningar när det gäller våld mot barn. Men det har väldigt svagt bemötande. Väldigt få verktyg att upptäcka och förebygga. [...] jag tänker absolut att det finns ett tapp för att lagen är väldigt enkel, den är väldigt mainstream [...] och om det finns avvikelser så ja, och jag förstår att man inte kan liksom börja nischa in liksom tusen lagar för olika bitar, men detta är en så stor bit ändå som man inte förstår. (Tova)

Soraya menar att vi behöver arbeta på flera plan samtidigt och att det bör inledas på förskolan med de allra yngsta, men likaså att vi behöver förstärka skyddet för de som redan är utsatta med att till exempel erbjuda fler skyddade boenden. Vera menar att poliser och personal på flygplatser bör ha kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck om ett barn uttrycker sig på ett sätt som kan väcka misstankar om till exempel tvångsgifte. Det bör alltså finnas interventioner

på alla plan och det handlar om att både kunna förebygga att hedersvåld och förtryck uppstår och får fäste samt att arbeta med människor som redan blivit utsatta.

Flera av respondenterna menar att medvetenheten och kunskapen om hedersproblematik finns på olika nivåer men att just intresset på samhällsnivå saknas. Att problemet behöver erkännas på politisk nivå och samtidigt ges förutsättningar att arbeta utifrån ett mångdimensionellt perspektiv där en person utsatt för hedersrelaterat våld inte kategoriseras utifrån fördomar eller föreställningar om exempelvis kön eller etnicitet. Det i sin tur skulle kunna kartlägga individens fullständiga situation och sätta ett helhetsbehov i fokus. Genom att i egenskap av Meeuwisse och Swärdhs (2013: 107-108) förklaringsmodeller på sociala problem granska hur samhällets strukturer, inte enbart avvikande individer, kan vara en av orsakerna till problematikens utbreddhet och existens i Sverige, skulle det kunna ge oss bättre förutsättningar, verktyg och kompetens att arbeta både förebyggande och behandlande mot hedersrelaterat våld och förtryck.

6. Sammanfattning och diskussion

Syftet med denna studie var att undersöka hur olika tolkningar av hedersrelaterat våld och förtryck speglas i det praktiska arbetet och hur det i förlängningen formar interventioner för att lösa problemet. För att genomföra studien har vi intervjuat sex socialarbetare som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. Följande frågeställningar avsågs att besvaras:

- Hur definieras hedersrelaterat våld och förtryck inom praktiskt socialt arbete?
- Vilka interventioner används i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vilka utmaningar finns i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vilka lösningar föreslås på problemet med hedersrelaterat våld och förtryck?

Med utgångspunkt i begreppen sociala problem och normaliseringsprocess beskrivs hedersrelaterat våld och förtryck. Erkännandet av fenomenet som ett socialt problem följer en normaliseringsprocess varpå interventioner formas på flera nivåer i syfte att lösa problemet. Intersektionalitetsperspektivet skapar möjlighet att förstå hedersrelaterat våld och förtryck utifrån olika perspektiv. Ett sådant mångfacetterat perspektiv kan bidra till ett arbete som undviker generalisering och stigmatisering av vissa grupper.

I studien har respondenterna tydligt förklarat hedersrelaterat våld och förtryck som ett socialt problem. Samtidigt nyanserar de sina synpunkter när de lyfter att det inte finns en självklar definition av problemet. Att förklara hedersrelaterat våld och förtryck som kulturellt betingat eller som mäns våld mot kvinnor är inte tillräckligt för att fånga komplexiteten i detta fenomen menar respondenterna. Genom att antingen generalisera problematiken som mäns våld mot kvinnor eller förklara fenomenet utifrån kultur medförs olika risker: antingen förminskas och osynliggörs våldet eller stigmatiseras vissa grupper utifrån etnisk bakgrund. För att förstå förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck behövs flera perspektiv. Generella kategorier som ursprung och kön ger en förenklad bild av problematiken. Det krävs att våldet sätts i ett sammanhang där vi kan identifiera motiven oavsett religion, etniskt ursprung, hudfärg och/eller könstillhörighet. Hedersrelaterat våld sker i ett sammanhang där kollektivet utsätter en medlem för fysiska och psykiska sanktioner på grund av att individen har brutit mot oskrivna regler som anses påverka kollektivet negativt. Mycket av våldet tycks ske i det dolda och det är inte helt oproblemiskt för en drabbad att söka hjälp. Inte minst för att söka hjälp i sig kan vara riskfyllt, de verksamheter som finns bygger sitt arbete på att skydda den drabbade från kollektivet vilket ofta leder till social isolering och ensamhet. Respondenterna menar att detta kan avskräcka den som drabbats från att lämna ett socialt sammanhang där det förekommer hedersrelaterat våld och förtryck. I studien har det även framkommit att det är en skör linje mellan offer och förövare, då flera respondenter menar att alla som lever i en hederskontext till viss del är drabbade. Eftersom just kollektivet står bakom våldet kommer påtryckningar från flera håll, vilket innebär att även en familjemedlem som utövar våld lever under förtryck. I arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck kan en ideal bild konstrueras av vem som utsätter och blir utsatt, vilket riskerar att osynliggöra människor som inte passar in i mallen och därmed inte får det stöd och hjälp som de behöver. Om detta finns en medvetenhet bland de som arbetar med denna problematik.

I intervjuerna har det framgått att interventionerna i första hand riktas till den utsatte individen. Arbetet består av att individen ska få skydd och stöd som på längre sikt möjliggör ett vanligt liv. Det finns också förebyggande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck, vilket innebär en balansgång då även akuta ärenden ska hanteras samtidigt. Respondenterna beskriver olika utmaningar i arbetet, utmaningar som har att göra med en lagstiftning som är otillräcklig eftersom den är öppen för tolkning om hur klientens familjsituation ska hanteras. En annan utmaning är att hantera den situation som uppstår när klienten behöver säga upp samtliga kontakter med familj och andra sociala sammanhang. Kritik mot hur Sverige hanterar

integrationen återkommer flera gånger under intervjuerna och beskrivs som ett område som behöver utvecklas och ge möjligheter för migranter att bli erkända som samhällsmedlemmar så att inte utanförskap förstärker patriarkala strukturer. Respondenter menar att segregation i skola och bostadsområden samt svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden är anledningar till att hedersrelaterat våld och förtryck idag är ett utbrett socialt problem i Sverige.

Det krävs enligt de intervjuade att insatser och förebyggande arbete sker på nationell nivå, bland annat att skolorna fortsätter med värdegrundsbete om jämlikhet och mänskliga rättigheter och att detta inleds från tidig ålder. De menar att det krävs att samhället tar ansvar och erbjuder information av betydelse för de som riskerar att drabbas av detta våld. Hedersrelaterat våld och förtryck behöver utöver att observeras som destruktivt i samhället även erkännas av både befolkningen och aktörer med makt på den politiska arenan. Bland respondenterna råder det en någorlunda samstämmighet kring hur man ska arbeta med problemet. Den enda konflikt vi identifierat i fråga om metoder handlar om vilken vikt som ska läggas på att skapa ett nytt socialt sammanhang för kvinnor på skyddade boenden. I övrigt tycks de olika organisationerna vara ense om att det krävs att det arbetas både på individuell och samhällelig nivå, där människors olikheter och behov respekteras och samhälleliga strukturer och dess påverkan synliggörs.

Vi vill avsluta med en reflektion gällande vårt urval och de perspektiv som saknas i detta arbete. En studie om arbetet mot hedersrelaterat våld skulle kunna ha inkluderat andra socialarbetare som arbetar inom andra verksamheter, vilket skulle ge en annan bild över hur det generellt ser ut på fältet i arbetet mot hedersrelaterat våld. Socialtjänstens perspektiv, som kritiserats av de intervjuade, saknas i denna studie. För fortsatta studier skulle det vara intressant att undersöka socialtjänstens perspektiv på förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck, deras medvetenhet om problematiken och deras syn på hur människor som drabbats av denna typ av våld ska hjälpas och skyddas.

Referenser

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Ahrne, G. & Svensson P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber, ss. 8-16

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl., Stockholm: Liber

Carbin, M. (2010). *Mellan tystnad och tal. Flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik*. Diss: Stockholm: Stockholms universitet

Carbin, M. (2014). The requirement to speak: Victim stories in Swedish policies against honour-related violence. *Women's Studies International Forum*. Vol 46, ss. 107-114.

Collins, Hill P. (1989). It's all in the Family: Intersections of Gender, Race, and Nation. *Hypatha*, Vol 13 (3), ss. 62-82

Creenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*. Vol 43 (6), ss. 1241-1299

Croona, G. (2003). *Etik och utmaning. Om lärande av bemötande i professionsutbildning*. Diss: Växjö: Växjö universitet

Darvishpour, M. (2010). Mannens maktförlust vid migrationen - en del i "hedersförtryck" och konflikter inom invandrare familjer. I Hansson, M. (red) *Perspektiv på manlighet och heder*. Stockholm: Gothia, ss. 16-39

Darvishpour, M. & Lahdenperä, P. (2014). *Honour-Related Problems in School Contexts in Sweden – theoretical perspective and prevention*. Eskilstuna: Mälardalen University Sweden

Ekström, E. (2012) *Polisens utredningar av hedersrelaterat våld*. (Brottsförebyggande rådet rapport 2012:1). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

https://www.bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b2980007166/2012_1_polisens_utredningar_av_hedersrelaterat_vald.pdf

Eliassi, B. (2010). *A stranger in my homeland. The politics of belonging among youth people with Kurdish backgrounds in Sweden*. Diss: Sundsvall: Mittuniversitet

Eliassi, B. (2015). Constructing cultural Otherness within the Swedish welfare state: The cases of social workers in Sweden. *Qualitative Social Work*. Vol 14 (4), ss. 554-571. DOI: 10.1177/1473325014559091

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, ss. 34-54

Fuller, R. & Myers, R. (1941). The natural history of a social problem. *American Sociological Review*. Vol 6 (3), ss. 320-329

Grans, L. (2015). The State Obligation to Prevent Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: The Case of Honour-Related Violence. *Human Rights Law Review*. (15), ss. 695-719. DOI: 10.1093/hrlr/ngv029

Hammare, U. (2013). *Mellan löften om särart och krav på evidens en studie av kunskap och kunskapssyn i socialt inriktade ideella, privata och offentliga organisationer*. Diss: Stockholm: Stockholms universitet

Hellgren, Z. & Hobson, B. (2008). Cultural dialogues in the good society. The case of honour killings in Sweden. *Ethnicities*. Vol: 8 (3), ss: 385-404. DOI: [10.1177/1468796808092449](https://doi.org/10.1177/1468796808092449)

Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2007). *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

<http://www.regeringen.se/49b70c/contentassets/bc62728a94904029aca939ce937238e2/handlingsplan-for-att-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor-hedersrelaterat-vald-och-fortryck-samtvald-i-samkonade-relationer-skr.-20070839>

Jemteborn, A. (2005). "Å stå på sig, på egna ben" - En fallstudie om en flicka i en hederskultur och hennes motstånd mot att inordna sig efter släktens krav. Diss: Stockholm: Stockholms universitet.

Justitiedepartementet (2014). *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap*. Stockholm: Justitiedepartementet.

<http://www.regeringen.se/contentassets/4375cffdcc68413fa4b640584f3b78ca/starkt-skydd-mot-tvangsaktenskap-och-barnaktenskap>

Jönson, H. (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber

Lindstedt Cronberg, M. (2005). Dagens hedersmord kontra nordiska kvinnors historia. I Johansson, K. (red). *Hedersmord: tusen år av hederskulturer*. Lund: Historiska Media. ss. 189-206

Länsstyrelsen i Skåne län (2002). *Utsatta flickor i patriarkala familjer - om behov av skyddat boende och andra insatser*. (Länsstyrelsen i Skåne län, rapport 2002:23). Skåne: Samhällsbyggnadsenheten.

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/sv/publikationer/2002/2002232.pdf>

Länsstyrelsen Östergötland (u.å.). *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck*. <http://www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/det-hedersrelaterade-valdets-och-fortryckets-uttryck/> [2017-11-15]

Mattson, T. (2014) Intersectionality as a Useful Tool: Anti-Oppressive Social Work and Critical Reflection. *Affilia: Journal of Women and Social Work*. Vol 29 (1), ss. 8-17

Mattsson, T. (2015). *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. 2. uppl. Malmö: Gleerups

Meeuwisse, A. & Swärd, H. (2006). Vad är socialt arbete? I Meeuwisse, A., Sunesson, S & Swärd, H. (red). *Socialt arbete: En grundbok*. 2. uppl. Stockholm: Natur och kultur. ss. 25-74

Meeuwisse, A. & Swärd, H. (2013). Introduktion: Vad är ett socialt problem? I Meeuwisse, A. och Swärd, H. *Perspektiv på sociala problem*. 2 uppl. Stockholm: Natur och kultur. ss. 23-56

Meeuwisse, A. & Swärd, H. (2013). Perspektiv på sociala problem - några positioner. I Meuwisse, A. och Swärd, H. *Perspektiv på sociala problem*. 2 uppl. Stockholm: Natur och kultur. ss. 96-108

Piiva, K. (2005). *Normalitetens gränser: En studie om 1900-talets mentalhygieniska diskurser*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet

Schlytter, A. & Linell, H. (2008). *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext: En studie av omhändertagna flickor* (Forskningsrapport 2008:2). Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten för socialtjänstens individ- och familjeomsorg i nordvästra Stockholm. http://www.fou-nordvast.se/wp-content/uploads/2013/04/forskningsrapport_2008_nr_2_hedersrelaterade-traditioner.pdf

Schlytter, A. & Linell, H. (2010). Girls with honor-related problems in a comparative perspective. *International Journal of Social Welfare*. (19), ss. 152-161. DOI: 10.1111/j.1468-2397.2009.00651.x

Schlytter, A. & Rexvid, D. (2016). *Mäns heder: att vara både offer och förövare*. Lund: Studentlitteratur AB

Sedem, M. (2012). *Rädsla för förlust av liv och heder*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet

SFS 1990:52. *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet

Sjöblom, Y. (2002). *På väg ut. När ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån - ur socialtjänstens perspektiv*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet

Socialstyrelsen. (2013). *Vänd dem inte ryggen. Utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck*. Stockholm: Socialstyrelsen

Steinmetz, G. (1993). *Regulating the social. The welfare state and local politics in imperial Germany*. Princeton: Princeton University Press

Sunesson, S. (1993). Institution, normalisering, vetande. *Sociologisk Forskning*, Vol. 30 (2), ss. 17-25.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Gift mot sin vilja*. (Ungdomsstyrelsen, rapport: 2009:5) Stockholm: Ungdomsstyrelsen. https://www.mucof.se/sites/default/files/publikationer_uploads/gift-motsin-vilja.pdf

United Nations (2010). *Impunity for domestic violence, 'honour killings' cannot continue – UN official*. <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=33971#.WecHLk0UmUm> [Hämtad: 2017-10-18]

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Wikan, U. (2003). *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront förlag

Wikström, E. & Ghazinour, M. (2010). Swedish experience of sheltered housing and conflict theories in use with special regards to honour related violence (HRV). *European Journal of Social Work*. Vol.13, ss. 245-259. DOI: 10.1080/13691451003690981

Öberg, P. (2015) Livshistorieintervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber, ss. 55-67

Bilaga 1

Intervjuguide

Semistrukturerad intervju med socialarbetare verksamma i socialt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Information ges om anonymitet, frivillighet, nyttjande och godkännande för inspelning inhämtas innan intervjun inleds.

Bakgrund

Vilken utbildning har du?

Hur länge har du arbetat här?

Varför sökte du dig hit?

Vad har du arbetat med tidigare?

Tema 1: Hedersrelaterat våld och förtryck

- Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vilka är det som blir utsatta? Vilka är det som utsätter? Ålder, kön?

Tema 2: kunskapsläget i socialt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck

- Vad visste du om hedersrelaterat våld och förtryck när du började arbeta här?
- Har din kunskap förändrats sedan dess?

Tema 3: det praktiska arbetet

- Hur kommer drabbade människor i kontakt med er organisation?
- Vad är första steget? Beskriv processen.
- Vem har gjort/gör bedömningen att det handlar om hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vad behöver människor hjälp med som söker sig till er? Vad har de för behov?
- Vilka möjligheter finns att tillgodose olika typer av behov?
- Vilka är inblandade i processen?
- Samarbetar ni med andra?
- Hur arbetar man med människor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck? Vad ingår i det praktiska arbetet?
- Finns det några riktlinjer, modeller?
- Vilka svårigheter finns i arbetet? Utmaningar? Ge exempel.
- Vad finns för för- och nackdelar på det sätt ni arbetar på?

Tema 4: arbetet med familjen

- Vad gör ni i relation till familjen?
- Hur ser ni på familjens roll i arbetet?
- (Vad gör ni om ett barn/ungdom vill gå tillbaka till sin familj?)

Avslutning:

- Är det något mer som du vill berätta som vi inte funderat på?
- Fråga om vi får lov att återkoppla ifall vi har några fler frågor.

Bilaga 2

Samtyckesblankett

Jag samtycker härmed till att medverka i studien (C-uppsats) och jag är informerad om att studiens syfte handlar om det praktiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Mitt deltagande i studien är helt frivilligt och jag kan när som helst avbryta intervjun utan några negativa följder. Mina uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt och mitt namn kommer att vara helt anonymt i studien. Vad som framkommer under intervjun kommer enbart att användas som material till studien och förvaras utom åtkomst för obehöriga. Jag är medveten om att studien sedan kommer att publiceras offentligt.

Respondent: _____

Datum och ort: _____

Student: _____

Datum och ort: _____

Student: _____

Datum och ort: _____